

**T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME
ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRASIYE YÖNELİK
TUTUMLARININ İNCELENMESİ
(ERZİNCAN ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Asım YOĞURTCU

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü BAHAR

Erzincan 2010

Tez Kabul Formu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalının Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü BAHAR

Jüri : Doç. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Nurettin BİROL

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 10 /12 /2010

Doç. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK
Enstitü Müdürü

Önsöz

Demokrasi günümüzde sıklıkla vurgulanan, popüler kavramlardandır. Bireylerin demokrasiyi doğru anlayarak demokratik tutumlar geliştirmesinde belki de en önemli rol eğitim kurumlarına düşmektedir. Öğretim programlarında yapılan son düzenlemelerle demokrasi anlayışına daha çok yer verilmiştir.

Demokrasi ve değerleri toplum hayatının her safhasında, bir yaşam biçimi olmalıdır. Demokrasinin yerleşmesi ve kalıcı olması için, demokratik tutumlar sergileyen, eğitilmiş bireylere ihtiyaç vardır. İlköğretim demokratik değerlerin kazanılmaya başlandığı önemli bir dönemdir. Bu sebeple araştırmamızın konusu, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumları olmuştur.

Araştırmalarımda beni destekleyen, her aşamada titizlikle ve sabırla bana yol gösteren, kıymetli vaktini ayıran, ufkumu açan, model aldığım değerli danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü BAHAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimi almamda emekleri geçen ve bugüne kadar bana eğitim veren tüm hocalarıma gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma süresince görev yaptığım, Üzümlü Devlet Hastanesi, Karayazı ve Kemalpaşa İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerine ve meslektaşlarıma yardım ve desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Maddi, manevi her konuda yanımda olan, bana moral vererek destek olan, fedakârlık yapan eşime ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

ERZİNCAN 2010

Asım YOĞURTCU

Özet

Araştırmanın amacı, ilköğretim 6, 7 ve 8'inci sınıf öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarını tespit etmek ve bu tutumların seçilmiş bazı değişkenlere göre değişip değişmediğini belirlemektir. Bu değişkenler cinsiyet, sınıf düzeyi, okul çevresi, baba mesleği, anne çalışma durumu, baba ve anne öğrenim durumu, evde karar alma durumu, kardeş sayısı ve ailenin kaçınıcı çocuğu olduğudur.

Veriler 2009-2010 öğretim yılında, Erzincan ilinde bulunan 10 ilköğretim okulunun 6, 7 ve 8'nci sınıflarında öğrenim gören 1305 öğrenciden elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak 11 sorudan oluşan kişisel bilgi formu ve bu çalışma için geliştirilen 13 maddelik "Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde gerekli geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yanı sıra faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin tamamı için tespit edilen güvenilirlik katsayısı .71'dir.

Araştırma sorularını cevaplandırmak için yüzde ve frekans dağılımlarının yanı sıra çeşitli istatistiksel teknikler kullanılmıştır. İkili karşılaştırmalar için bağımsız örnek t-testi, çoklu karşılaştırmalar için tek yönlü ANOVA testi ile farkın kaynağını bulmak için LSD testi yapılmıştır. Karşılaştırmalar için parametrik test varsayımlarının karşılanmadığı durumlarda, parametrik olmayan Mann Whitney U testi ile Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, üst sınıf öğrencilerin alt sınıf öğrencilere göre, üst ve orta sosyo-ekonomik çevreden gelen öğrencilerin alt sosyo-ekonomik çevreden gelen öğrencilere göre, baba mesleği memur olanların baba mesleği diğer olanlara göre, annesi çalışan öğrencilerin annesi çalışmayan öğrencilere göre, babası yükseköğretim mezunu olan öğrencilerin babası diplomasız olan öğrencilere göre, annesi lise ve üzeri öğrenim görenlerin annesi okur-yazar olmayanlara göre, önemli konularda evlerinde ailece ortak karar alınan öğrencilerin, önemli konularda anne veya babasının tek başına karar verdiği öğrencilere göre, kardeş sayısı üç ve daha az olan öğrencilerin kardeş sayısı dört ve daha fazla olan öğrencilere göre, doğum sırası üç ve daha önce olan öğrencilerin doğum sırası dört ve daha sonra olan öğrencilere göre Demokrasiye yönelik tutumları daha olumludur.

Anahtar kelimeler; demokrasiye yönelik tutum, ilköğretimde demokrasi, demokrasi eğitimi, Erzincan.

Abstract

EVALUATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS DEMOCRACY (ERZINCAN CASE)

The purpose of our study is to identify the attitudes of the 6th, 7th, and 8th grade students against democracy, and to determine whether their attitudes alter or not according to some predefined variables; such as gender, grade, school, fathers' and mothers' professions, the educational backgrounds of the mothers and the fathers, the decision making conditions of their families, the number of the siblings, and the age of their siblings of the students.

The data had been collected from 1305 6th, 7th, and 8th students from 10 primary schools in Erzincan Province during the 2009/2010 school year. As the tool for the collecting of the data the ID form consisting of 11 questions and "Scale for Democratic Attitudes" consisting of 13 questions and specially developed for that study. At the process for developing the Scale for Democratic Attitudes, the required validity and reliability works and factor had been made. The reliability coefficient for the entire scale is .71.

For the purpose of responding the inquiry questions, in addition to the percentage and frequency distributions, various statistical techniques had been used. For the binary comparisons independent sample t-test, for the multiple comparisons single option ANOVA test, and for to find the source of the difference LSD test had been applied. At the cases, where the test assumptions are not met for the comparisons, the nonparametric Mann Whitney U test and Kruskal Wallis test had been used.

According to the results of the researches the attitudes of the girls compared with the boys, higher class students compared with the lower class students, upper and middle social-economic classes compared with the lower social-economic classes, state officers' children compared with the children of the fathers from other professions, the working ladies' children compared with the children of the ladies who are not working, the children of the university graduate fathers compared with the children of the fathers who not have any graduations, the children whose mothers are at least high-school graduates compared with the children whose mothers are illiterate, the children whose families make their decisions collectively compared with the children whose mother or father make the decisions, the children who have three or less siblings compared with the children who has four or more siblings, the children who are the third, second, or first child of their parents compared with the children who are at least the fourth or a younger child of their parents, towards democracy are more positive.

Keywords; attitudes against democracy, democracy at primary education, democracy training, Erzincan.

İçindekiler

TEZ KABUL FORMU	II
ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
GRAFİK DİZİNİ	X
I. GİRİŞ	1
A. Problem	2
B. Araştırmanın Amacı	3
C. Araştırmanın Önemi.....	4
D. Varsayımlar	4
E. Sınırlılıklar	4
F. Tanımlar	5
II. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
A. Kuramsal Açıklamalar	6
1. Demokrasi.....	6
2. Demokrasinin Tarihsel Gelişimi.....	10
3. Demokrasinin Unsurları, Değerleri, Özellikleri ve Gerekleri	12
a) Demokrasinin Unsurları.....	12
b) Demokrasinin Değerleri ve Özellikleri	13
c) Demokrasinin Gerekleri.....	15
4. Demokrasi ve İnsan Hakları	16
5. Demokrasi ve Eğitim	17
6. Demokrasi Eğitiminin Gerekliliği	17
7. İlköğretim Ders Programlarında Demokrasi Eğitimi	27
8. Demokratik Tutum	31
9. Demokratik Tutumun Gelişmesinde Ailenin Önemi.....	34
10. Demokratik Tutumun Gelişmesinde Çevrenin Önemi.....	36

B. İlgili Araştırmalar	38
III. YÖNTEM.....	47
A. Araştırma Modeli	47
B. Çalışma Grubu	47
C. Veri Toplama Araçları	48
1. Kişisel Bilgi Formu	49
2. Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeği ve Geliştirilmesi	49
3. Ölçeğin Güvenirliği	55
4. İstatistiksel İşlemler	57
IV. BULGULAR	58
A. Cinsiyete İlişkin Bulgular	58
B. Sınıf Düzeyine İlişkin Bulgular	58
C. Okul Çevresine İlişkin Bulgular.....	60
D. Sınıf Mevcuduna İlişkin Bulgular	61
E. Baba Mesleğine İlişkin Bulgular.....	62
F. Anne Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular	63
G. Baba Öğrenim Durumuna İlişkin Bulgular	63
H. Anne Öğrenim Durumuna İlişkin Bulgular.....	65
İ. Evde Karar Alma Durumuna İlişkin Bulgular.....	66
J. Kardeş Sayısına İlişkin Bulgular	67
K. Kaçınıcı Çocuk Olduğuna İlişkin Bulgular	68
V. YORUM VE TARTIŞMA.....	70
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	76
A. Sonuç.....	76
B. Öneriler	78
VII. KAYNAKLAR	79
VIII. EKLER.....	88

Kısaltmalar

bs: baskı

Çev: çeviren

edit: Editör

İ.Ö.: İlköğretim okulu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

RG: Resmi Gazete

s: sayfa

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

f: Frekans

r: Korelasyon Katsayısı

N: Örneklem Büyüklüğü

ss: Standart Sapma

p: Anlamlılık Derecesi (=Manidarlık) (significance)

Sh: Standart Hata

Sd: Serbestlik Derecesi

$\bar{X}$: Aritmetik Ortalama

Tablolar Dizini

Tablo No	Tablo Adı	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1	Uygulama Yapılan İlköğretim Okulları	5
Tablo 2	Çalışma Grubunda Bulunan İlköğretim Okulları	48
Tablo 3	Ölçek Maddesi Silindiğinde Ölçek Ortalaması, Ölçek Varyansı, Güvenirlik Katsayısı ve Madde Toplam Puan Korelasyonları	50
Tablo 4	KMO and Bartlett's Test Sonuçları	51
Tablo 5	Öz Değer İstatistiği ve Toplam Açıklanan Varyans	53
Tablo 6	Ortak Varyans Tablosu	54
Tablo 7	Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları	54
Tablo 8	Ölçek ve Alt Ölçeklerin Cronbach's Alpha Güvenirlik Katsayıları	55
Tablo 9	Maddelere İlişkin Puanlarının Üst ve Alt Gruplara Göre Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları	56
Tablo 10	Cinsiyete Göre Öğrencilerin Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları	58
Tablo 11	Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler	59
Tablo 12	Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Demokrasiye Yönelik Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	59
Tablo 13	Öğrencilerin Okullarına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	60
Tablo 14	Öğrencilerin Sınıf Mevcutlarına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler	61
Tablo 15	Öğrencilerin Sınıf Mevcutlarına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	61

Tablo 16	Öğrencilerin Baba Mesleklerine Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	62
Tablo 17	Anne Çalışma Durumuna Göre Öğrencilerin Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları	63
Tablo 18	Öğrencilerin Baba Öğrenim Durumuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	64
Tablo 19	Öğrencilerin Anne Öğrenim Durumuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	65
Tablo 20	Öğrencilerin Evlerinde Otorite Olan Kişiye Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	66
Tablo 21	Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler	67
Tablo 22	Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	67
Tablo 23	Öğrencilerin Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler	68
Tablo 24	Öğrencilerin Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	68

Grafik Dizini

Grafik No	Grafik Adı	<u>Sayfa No</u>
Grafik 1	Faktör Analizi Çizgi Grafiği	62

I. GİRİŞ

Demokrasi günümüzün yükselen değerlerinden birisidir. Bu değerlerin kazanılmasında, ailenin yanı sıra eğitim kurumlarının, özellikle de okulun önemli bir yeri vardır. Okul bireyi planlı, programlı olarak yetiştirmek ve insanın içinde yaşadığı topluma intibak süresini kısaltmak için oluşturulmuş bir kurumdur. Bu kurumlar, önceden hazırlanmış olan öğretim programlarını uygulamak suretiyle bireyi eğitime işini yerine getirirler. Öğretim programı, bu iş için özel yetiştirilmiş kişilerin, yani öğretmenlerin kontrolünde uygulanır. Öğretmenler öğretim programının öngördüğü birçok davranışın yanı sıra, demokrasi ve insan ilişkileri ile ilgili değerleri de yeni yetişen bireylere programlar aracılığı ile kazandırmaya çalışır.

Demokrasinin tarihi oldukça eski zamanlara dayandırılmaktadır. Bunu da insan ya da insan topluluklarının yönetimine ilişkin farklı görüşlerinde görmek mümkündür. Yönetime ilişkin farklı görüşler ise insanlığın ilk dönemlerine kadar dayandırılmaktadır. Bu farklı görüşler içersinde, demokrasinin çekirdeğini oluşturan yaklaşımlar da yer almaktadır. Özellikle her bireyin yönetim sürecinde söz sahibi olma beklentisi, insanlar için demokratik bir toplum yapılanmasını zorunlu hale getirmiştir.¹

Dünyada birçok ülkede insanlar demokrasiyi istemektedir. Farklı şekillerde yönetilse bile yine de demokratik olduğu ileri sürülmektedir. Yani demokrasi iyi, hoş olan, ulaşılmak istenen bir şey konumundadır. İşte ulaşmak istediğimiz demokrasinin en iyi şekilde kavranması ve uygulanması aşamasında eğitimin önemi ortaya çıkmaktadır.

Dewey'e² göre her toplumun kendisine ait kültürü, değerleri, inançları ve

---

¹ Remzi Kınal (a), *Vatandaşlık Bilgisi*, Ankara 2004, s. 68.

² John Dewey, *Demokrasi ve Eğitim*, (çev. M. Salih Otaran), Başarı Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 43.

gereksinimleri vardır. Ülkelerin eğitim politikalarını belirleyen de bu toplumsal gereksinimlerinin karşılanması ve ortak değerlerinin benimsenmesidir. Toplumların siyasal yapısını da, o toplumun gelişme ve kalkınma düzeyi, yönetim yapısı, yöneten ve yönetilen ilişkisi toplumsal değerleri ve gereksinimlerinin birlikte oluşturduğu söylenebilir. Ülkelerin siyasal yapısı ve eğitim politikası doğru orantılı olarak bireye kazandırılacak davranışları, bir diğer ifade ile eğitimin amaçlarını belirlemektedir. Nitekim demokrasiyi bir yönetim biçimi olarak benimsemiş olan ülkemizde, öğretim programlarına genel olarak bakıldığında, amacının demokratik tutum ve davranışları kazanmış ve bir yaşam biçimi olarak benimsemiş bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir. Demokratik görüş ve davranışlara sahip vatandaşların yetiştirilmesi eğitim sisteminin yapısının demokratikliği ile doğru orantılıdır. Eğitim yapısının demokratik olması ancak demokrasi kavramının iyi anlaşılması ile gerçekleşmektedir.³

Demokrasinin ne olup, ne olmadığı anlamında çeşitli yorumlar literatürde yerini almıştır. En klasik tanımı ile demokrasi, halkın halk tarafından yönetimidir. Ayrıntıya inildiğinde uzmanlık alanlarına ya da tarihsel dönemlere göre farklı tanımlamaların yapıldığı görülür. Bu tanımlar bize demokratik tutumun ne olduğu konusunda fikir verebilir.

A. Problem

Demokrasi ulaşılmak istenen, ancak farklı anlamlar yüklenen bir kavramdır. Bu noktada demokrasinin ne olduğu, nerede öğrenileceği durumu öne çıkmaktadır. Demokrasi eğitiminin niteliğinin gözden geçirilmesi tüm dünyada bir gereklilik halini almıştır.⁴ Dewey'e⁵ göre demokrasinin eğitime önem verdiği bilinen bir olgudur.

---

³ Yasemin Koç, "Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Belirlenmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 2.

⁴ Salih Zeki Genç, Temel Kalafat (b), "Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 19, 2008, s. 212.

⁵ John Dewey, *Demokrasi ve Eğitim* (Eğitim Felsefesine Giriş), (çev. Tahsin Yılmaz), Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1996, s. 96.

Demokrasinin yaygınlaşmasına paralel olarak, demokrasi kavramının yeni kuşaklarca benimsenmesi ve bireylerin demokrasiye karşı olumlu tutumlar geliştirmesi önem kazanmaktadır. Demokrasi kavramının anlaşılmasında ve olumlu tutumların geliştirilmesinde bireyin eğitiminden sorumlu olan kurumların önemi büyüktür. Bu kurumlardan birisi, belki de en önemlisi, bireyin yetişmesi ve içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması sürecinde önemli görevler üstlenen ilköğretim okuludur. Okulun bireyin eğitiminden sorumlu diğer kurumlarla birlikte bu görevi ne ölçüde yerine getirdiğinin bilinmesi, demokratik bir toplum oluşturma sürecinde sorunların bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınması bakımından da önemlidir.

İlköğretim süreci, demokrasinin öneminin anlaşılması, demokratik düşüncenin benimsenmesi ve yaygınlaşması açısından önemlidir. Bunun sağlanması için hem ilköğretim okulu programlarının bu ihtiyaca cevap verecek şekilde hazırlanması, hem de okul ortamındaki insan ilişkilerinin demokratik olması önemlidir. Demokratik tutum ve davranışların kazanılmasında okul ortamının yanı sıra okul dışı ortamlar da önemlidir. Aile yapısı, arkadaşlık ilişkilerinin oluşturduğu sosyal ortamlar, akrabalık ilişkileri, kitle iletişim araçlarının sunduğu ortamlar bunlardan belki de en önemlileridir.

B. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarını incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumları;

- 1) Cinsiyet,
- 2) Sınıf düzeyi,
- 3) Okul çevresi,
- 4) Sınıf mevcudu,
- 5) Baba mesleği,
- 6) Anne çalışma durumu,
- 7) Baba öğrenim durumu,

- 8) Anne öğrenim durumu,
- 9) Evde karar alma durumu,
- 10) Kardeş sayısı,
- 11) Kaçınıcı çocuk olduğu,

Durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?

C. Araştırmanın Önemi

Bireylere demokratik yaşam biçimini kazandırma konusu, gelişmiş ülkelerin güncel tartışma konularının başında gelmektedir. ⁶ Demokratik tutum ve davranışlara sahip vatandaşların yetiştirilmesi, demokratik düşüncenin yerleşmesi ve demokrasinin devamlılığı bakımından önemlidir. Okul demokratik değerleri geliştirmek suretiyle demokratik anlayışın gelişme ve yerleşmesine katkı sağlar.⁷ İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının bilinmesi, demokrasi eğitimi konusunda ilköğretim okulu programları ile okul uygulamalarının yeterliliğine ilişkin bilgi verebilir. Bu bilgi, ilköğretim okulu programlarının geliştirilmesi sürecinde kullanılabilir.

D. Varsayımlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçeği samimiyetle cevapladıkları, ölçeğin demokratik tutumları ölçmede yeterli olduğu varsayımlarından hareket edilmiştir. Ayrıca ulaşılan denek sayısının demokratik tutumları ölçmede yeterli olduğu kabul edilmiştir.

E. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2009-2010 eğitim öğretim yılında, Erzincan ili merkez, Üzümlü ve Otlukbeli ilçeleri seçilen ilköğretim okulları 6, 7, 8'inci sınıfları ve ölçeğin uygulandığı gün derse katılan öğrencilerle sınırlıdır. Tablo 1'de ölçeğin uygulandığı okullar ve şube sayıları görülmektedir.

---

⁶ Remzi Kınal (b), *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel Yayınevi, 2004, s. 16.

⁷ Gülhan Gürbüz, "İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006. s. 6.

Tablo 1: Uygulama Yapılan İlköğretim Okulları

Okul Kodları	Okulun Bulunduğu Yer	Uygulanan Şube Sayısı			Toplam
		Sınıflar			
		6	7	8	
A	İl Merkezi	2	2	2	6
B	İl Merkezi	2	2	2	6
C	İl Merkezi	2	2	2	6
D	İl Merkezi	2	2	2	6
E	İl Merkezi	2	2	2	6
F	İl Merkezi	2	2	2	6
G	İl Merkezi	2	2	2	6
H	İlçe Merkezi	2	2	2	6
İ	İlçe Merkezi	2	2	2	6
J	İlçe Merkezi	2	2	2	6
Toplam		20	20	20	60

F. Tanımlar

Tutum: Bireyin sahip olduğu değerler dizgesine bağlı olarak bir simgeyi, bir nesneyi, bir kişiyi ve dünyayı iyi ya da kötü, yararlı ya da zararlı yönleriyle algıladığı bir ön düşünce sistemidir.

Demokrasiye Yönelik Tutum: Bu çalışmada ilköğretim öğrencilerinin “Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeği”nden almış oldukları puanları ifade etmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar demokrasiye yönelik olumlu tutumları ifade ederken, düşük puanlar demokrasiye yönelik olumsuz tutumları ifade etmektedir.

II. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

A. Kuramsal Açıklamalar

1. Demokrasi

Demokrasi “demos” ve “kratos” kelimelerinin birleşmesi ile oluşan Yunanca bir kelimedir. “Demos” belirli bir şehirde yaşayan vatandaşlar anlamının yanı sıra, sıradan insanlar veya alt tabaka ya da alt tabakadaki din adamları terimlerine karşılık olarak kullanılırken, “kratos” ise güç veya egemenlik anlamında kullanılmıştır.⁸ Demokrasiyi bu anlamda halkın egemenliği olarak anlamak mümkündür. Günümüzde de genel olarak bu anlamda kullanılmaktadır. Ancak, yine de en çok konuşulan ve tartışılan kavramlardan birisidir. Yeşil’e⁹ göre “demokrasinin bütün yazar, bilim adamı ve düşünürler tarafından tek ortak özelliği de budur. O’na göre bunun belki de en önemli sebebi, içerik olarak insanları tartışmaya, düşüncelerini özgürce ifade etmeye yöneltmesi ve eleştiriye açık olmasıdır.” Çeşitli kaynaklarda demokrasinin farklı tanımları görülmektedir. Bu tanımlar daha çok dönemlere ve alanlara göre bazı farklılıklar göstermektedir. Örneğin Giovanni Sartori, bir eserinde “ Tipik bir demokrasi karmaşası çağında yaşıyoruz. Demokrasinin birkaç anlamının bulunmasına katlanabiliriz. Ama demokrasi herhangi bir şey anlamına gelirse işte buna katlanamayız”¹⁰ demek suretiyle demokrasi kavramı ile ilgili anlam karmaşasının yanı sıra, bu anlamın gelişigüzel yorumlanamayacağına dikkat çekmektedir.

Demokrasi yalnız farklı ülkelerde değil, aynı ülke içindeki farklı gruplar arasında

---

⁸ Anthony Arblaster, *Demokrasi*, (çev. Nilüfer Yılmaz), İstanbul 1999, s. 27.

⁹ Rüşti Yeşil, *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Ankara 2002, s. 1.

¹⁰ Betül Çotuksöken, *Demokrasinin Vazgeçilmez Dayanakları*, Ö. Ozankaya (edit.) Cumhuriyet ya da Demokrasi, (93-108) 1. Baskı, Ankara 2002, s. 93.

da farklı şekilde yorumlanan tartışmalı bir kavramdır.¹¹ Demokrasi kavramına farklı anlamlar yüklenmiştir. Örneğin demokrasiye bazen halk idaresi, halkın temsilcilerinin idaresi, halkın partisinin idaresi, çoğunluk idaresi, proletarya diktatörlüğü, maksimum siyasal katılma, seçkinlerin halk oyu için yarışması, çok partililik, siyasal ve toplumsal çoğulculuk, eşit vatandaşlık hakları, medeni ve siyasi özgürlükler, özgür toplum, sivil toplum, serbest piyasa ekonomisi gibi anlamlar yüklenirken, bazen de Birleşik Krallık'ta yapılan her şey, "tarihin sonu", güzel olan her şey... gibi değişik anlamlar da yüklenmiştir.¹²

Demokrasi kültürünün temelinde esas olarak "kendime istediğim özgürlükleri, başkasına da tanımak gereklidir" anlayışı yatmaktadır. Aynı şekilde, demokrasi kültürünün temelinde, önce "kendine saygı", sonra da, bu saygının "insana saygı" biçimine dönüştürülmüş hali yer almaktadır.¹³

Demokrasi insanın oluşumu ve eylemi için en uygun kurumsal ortam olarak tanımlanmaktadır. Demokratik anlayışın okul, hastane, işletme ve bucak gibi örgütlü toplumsal yaşamın tüm görünümüne yansımaları istenir.¹⁴ Bu anlayışa göre demokrasi, aslında sosyal yaşamımızın her aşamasında etkili olan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokrasi, bir olgu olmaktan önce bir düşüncedir. Bir düşünce olduğu içinde açık ve ortak anlamı yoktur. Uzun geçmişinde farklı anlamlarda kullanılmıştır.¹⁵ Bir tarihçinin bakışıyla bir ekonomistin ya da akademisyenin bakışında da farklılıklar görülebilmektedir. Kişiler ya da toplumlar, bir idealin ölçüsü olarak düşündükleri

---

¹¹ Gunnar Heckscher, "Amme İdaresi ve Demokrasi", (çev. Mümtaz Soysal), *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1954, Cilt 9, Sayı 2, s. 127.

¹² David Beetham, *Demokrasi ve İnsan Hakları*, (çev. Bilal Canatan), Liberte, Ankara, s. 1.

¹³ Kıncal (b), s. 15.

¹⁴ Yener Özen, Abdulkadir Gül ve Fikret Gülaçtı, "Demokratik Eğitim Politikası (Eleştirel Bir Yaklaşım)", *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 9, Sayı 2, s. 122.

¹⁵ Arblaster, s. 14.

demokrasiyi, kendilerine göre belli değer yargıları, tercihler ve istekler çerçevesinde yorumlayarak farklı tanımlar çıkarabilmektedir.¹⁶

Bir görüşe göre demokrasi bireyin ve emeğin özgürleşmesi doğrultusunda gelişen ve ilerleyen bir süreçtir. Tarih boyunca sınıflar arası mücadelenin bir ürünü olarak oluşan demokrasi, bilimsel ve teknolojik gelişmenin katkıları ve aydınların özgürlük savaşımı ile hızlanarak bugünkü evrensel boyutlara ulaşmıştır.¹⁷ Bu gelişim ve değişim sürecinin, özde olmasa bile, halen devam ettiği söylenebilir. Bunu günlük yaşamda kullanılan diğer kavramlarda da görmek mümkündür.

İnsan sosyal bir varlıktır. Sosyal bir varlık olması nedeni ile farklı amaçlarla çeşitli büyüklükte sosyal gruplar oluşturur ve bu grupların üyesi olur. Oluşturulan bu gruplarda bireysel kararlar olabileceği gibi, demokratik olanlarda kararlar kolektif olarak alınır. Bazı yazarlara göre,¹⁸ demokrasi bu şekilde kolektif karar alma alanına ait olarak kabul edilmektedir. Demokratik yönetim biçimi ise en çok sayıda bireye en büyük özgürlüğü veren, olası en büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan siyasal yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır.¹⁹

Demokrasi, eşitlik ilkesine dayanır. Demokrasi her bakımdan eşit ve özgür olan kimselerin kendilerini yönettikleri ve kendi kaderlerine yön verdikleri rejimin adıdır.²⁰ Diğer taraftan, demokrasi tarihi gelişim süreci içinde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin Dewey'in, demokrasiyi eşitlik ile anlamlandırma eğiliminde olduğu iddia edilmektedir. Descartes ise, aklı her bir bireyin topluma bir fayda sağlayabilmesine

---

¹⁶ Mine Gözübüyük, "Türkiye'de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2002, s. 30.

¹⁷ Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları Sorunları*, İstanbul 2004, s. 21.

¹⁸ David Beetham ve Kevin Boyle, *Demokrasinin Temelleri (80 Soru 80 Cevap)*, (çev. Aslıhan Zeynep Kopuzlu), Ankara 2005, s. 1.

¹⁹ Alain Touraine, *Demokrasi Nedir?* 4. bs. (çev. Olcay Kunal), İstanbul 2004, s. 25.

²⁰ Gönül Şahin, "İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Demokratik Tutumları İle Dogmatik Düşünce Biçimleri Arasında İlişkinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 21-22.

olanak tanıyan genel bir nitelik olduğunu temele alarak demokrasiyi inancın bir parçası olarak görür.²¹ Rousseau ise “hâkimiyet, milletin kendisindedir” diyerek hâkimiyeti bütün topluma verir. Atatürk’e göre demokrasi, “halk için, yönetimi halkın eline vermektir”. Lincoln de demokrasiyi “halkın, halk tarafından ve halk için yönetimi” şeklinde tanımlamıştır. Bernstein’e göre demokrasi, “bir uzlaşma okuludur”.²² Lincoln’e²³ göre demokrasi, halkın halk tarafından ve halk için idare edilmesidir. Kongar’a²⁴ göre demokrasi, mevcut yönetimle ülke çözümleri hakkında aynı düşüncede olmayanların, bu düşüncelerini açıklama ve yayma haklarının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir.

Demokrasi ile ilgili kavramlardan birisi cumhuriyettir ve demokrasi ile cumhuriyet arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Demokrasi, Cumhuriyet anlayışından doğmuştur. Cumhuriyetçi anlayış özgürlüklerin çerçevesini çizer. Aynı zamanda yasaların ahlaki, etik bir özü olması gerektiğini vurgular ve kamu yararını dikkate alır.²⁵

Demokrasiyi tanımlama çalışmaları genel olarak incelendiğinde, üç farklı yaklaşımın sergilendiği görülmektedir. Bunlar kısaca şu şekilde sınıflandırılabilir:²⁶

- 1) Demokrasiyi bir yönetim biçimi olarak tanımlama yaklaşımı
- 2) Demokrasinin insan hakları boyutunu temel alan yaklaşım
- 3) Demokrasinin bir yaşam biçimi olduğunu vurgulayan yaklaşım

Bu yaklaşımlara göre demokrasinin de farklı şekillerde tanımlandığını

---

²¹ Kemal Bakır, “John Dewey ve Demokratik Eğitim”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 27.

²² Şahin, s. 21-22.

²³ Şaban Karataş, *Demokrat Olmak*, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 5, Sayı 29, Ankara 1999, s. 76.

²⁴ Emre Kongar, *Demokrasi ve Kültür*, İstanbul 2007, s. 13.

²⁵ Zekai Güner, “Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi”, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2006, Cilt 2, Sayı 3, s. 49-50.

²⁶ Yeşil, s. 3.

görülmektedir. Siyasiler daha çok yönetim biçimi olarak tanımlarken, vatandaşların insan hak ve özgürlükleri açısından tanımladığı görülmektedir. Yine akademisyenler demokrasiyi bir yaşam biçimi ve insan hakları boyutuyla tanımladıkları göze çarpmaktadır.

Her ülkenin tarihsel koşulları çerçevesinde demokrasi anlayışı, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir.²⁷ Bugün birçok ülke demokrasiyle yönetildiğini ifade etmesine rağmen, uygulamada farklı demokrasi örnekleri görülmektedir. İflazoğlu ve Çaydaş'a²⁸ göre de birçok ülke demokrasiyle yönetilmekte ancak hepsi farklı uygulamalar benimsemektedir.

Demokrasi çoğunluğun azınlığa veya azınlığın çoğunluğa hükmetmesi değildir. Toplum yaşayış ve düzeninin sağlanması için bilimsel ilkeler temelinde yapılması gereken kuralların uygulanmasıdır.²⁹

2. Demokrasinin Tarihsel Gelişimi

Günümüzün en popüler kavramlarından biri olan demokrasinin, yaklaşık 2500 yıllık tarihsel gelişimi vardır. Vatandaşların politik kararları doğrudan aldığı Eski Yunan Politik Sistemi, klasik demokratik teorinin ilk örneğini teşkil eder.³⁰

Orta çağda “karanlık dönem” olarak tanımlanan Avrupa’da, siyasi düşünce, genelde dinin etkisi altındadır. Bu dönemdeki diğer bir önemli gelişme ise, feodal

---

²⁷ Müfit Gömleksiz, “Kubaşık Öğrenme Yöntemi ile Geleneksel Yöntemin Demokratik Tutumlar ve Erişime Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1993, s. 5.

²⁸ Ayten İflazoğlu ve Erinç Çaydaş, “Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında Okuyan Birinci Sınıf Öğrencileri ile Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Tutumları ile Otoriteryen Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 6-9 Temmuz 2004 Malatya, s. 2.

²⁹ Ayten İflazoğlu (Saban) ve Ahmet Saban, “Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Bilişsel Farkındalık Düzeyleri ile Demokratik Tutumları ve Otoriteryen Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2009 Uşak, s. 98.

³⁰ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997, s. 173.

beylerin aşırı baskısı karşısında, halk arasında tepkileri dile getirecek grupların öncülüğü ile temsili hükümetin kabul edilmesidir. İlk olarak küçük bir topluluk ya da şehir devleti içerisinde basit olarak filizlenen demokrasi, daha sonraları hem kapsam, hem de çeşit olarak büyük bir gelişim göstermiştir.³¹

Çağdaş demokrasi anlayışı, büyük ölçüde Ortaçağ Avrupası'ndaki gelişmelerle, düşünce ve kurumları tarafından biçimlendirilmiştir. Köklü düşünsel ve toplumsal gelişmeler, özellikle Aydınlanma, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimi sırasında doğan hak ve siyasal eşitlik kavramları demokrasinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Genel oy ve serbest seçimlerle işbaşına gelen temsili parlamentolar 19. ve 20. yüzyıllarda demokratik yönetimlerin vazgeçilmez kurumları olmuştur.³²

Türkiye'de demokrasinin gelişimin aşamalarına bakıldığında daha çok Batı etkili olduğu dikkati çekmektedir.³³ Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılda yapılan ıslahat hareketlerinin daha çok askerî karakterli olduğu; 19. yüzyıla gelindiğinde ise, devlet adamlarının imparatorluğun dağılıp çökmesini önleyebilmek için hemen her alanda reformlar yapılması gereğini kabullendikleri görülmektedir.³⁴ Diğer taraftan, Türkiye'deki demokratik gelişim ile Batı'daki gelişmelerin birebir kıyaslanması doğru değildir. Çünkü bu sürecin Türkiye'deki başlama gerekçesi, aşamaları ile Batı'daki süreç arasında oldukça önemli farklar vardır.³⁵

Demokrasi anlayışımızda İttihat ve Terakki'nin etkisi, yeni devletin kurulmasıyla gelişme göstermiş, Atatürk'ün demokrasi anlayışıyla da şekillenmiştir. Batı'ya yönelme,

---

³¹ Yeşil, s. 14-17.

³² Gülsun Gündoğan ve Mustafa Günay, *İnsan Hakları ve Eğitimi*, İzmir 2004, s. 44-45.

³³ Bahri Savcı, "Osmanlı Türk Reformlarının (Islahat Hareketlerinin) Bir Batı Demokrasisi Doğurma Çabaları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1966, Cilt 21, Sayı 1, s. 107.

³⁴ Hulusi Geçgel, "Türkiye'de İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Değerlerinin Gelişmesinde Tanzimat Dönemi Sanatçılarının Etkileri", *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 20-21 Mayıs 2004, s. 3.

³⁵ Hakan Uzun, "Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2005, Cilt 6, Sayı 2, s. 159.

bu dönemde yapılan yeniliklerle ileri aşamaya ulaşmıştır.³⁶

Türkiye’de demokrasinin gelişiminde siyasi faktörler rol oynamıştır.^{37,38,39} Çok partili demokratik yaşamımız, süreç içinde üç kez kesintiye uğramış, her kesinti, kendisiyle birlikte yapısal ve kurumsal değişiklikleri de getirmiştir.⁴⁰ Bu değişiklikler olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilmektedir.

3. Demokrasinin Unsurları, Değerleri, Özellikleri ve Gereklere

a) Demokrasinin Unsurları

Düzenli işleyen bir demokrasinin dört temel unsuru vardır. Bunlar, özgür ve adil seçimler, açık ve sorumlu hükümet, sivil ve siyasi haklar ve demokratik veya “sivil” toplumdur.⁴¹ Halkın, temsilcilerini seçmesinde mümkün olduğu kadar, geniş bir halk kitlesinin katılması sağlanır. Bu da “genel ve eşit oy” uygulaması ile mümkündür. Çağdaş demokrasilerde sadece belirli bir kesimin (vergi verenler veya mülk sahibi olanlar gibi) veya belirli bir cinsiyetin (erkekler gibi) oy kullanması değil, kural olarak, reşit ve akıl sağlığı yerinde olmak kaydıyla herkesin eşit oy kullanma hakkı olması benimsenir.⁴² Günümüz batı tipi demokrasinin en belirgin özelliği olarak, serbest seçimle ve açık oyla teşkil edilen bir parlamentonun varlığı gösterilebilir. Parlamento aynı zamanda yürütme ve denetleme gücünü de temsil etmektedir. Böylece seçilenler, söz konusu erkleri, seçenler adına kullanmak yetkisini de teorik olarak elde etmiş

---

³⁶ Cemalettin Taşkiran, “Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Yıl 1994, Cilt 4, Sayı 14, s. 256.

³⁷ Hasan Celal Güzel, *Demokratikleşme, İnsan Hakları ve Yeni Anayasa*, Yeni Türkiye, Yıl 5, Sayı 29, Ankara 1999, s. 137.

³⁸ Kongar, s. 15.

³⁹ Şükrü Karatepe, *Demokrasi Savunması*, İstanbul 1998, s. 15-16.

⁴⁰ Gömleksiz, s. 2.

⁴¹ Beetham ve Boyle, s. 29.

⁴² Süheyl Batum ve Arkadaşları, *Çoğulculuk*, İstanbul 2003, s. 17.

olurlar.⁴³ Seçmen sayısının fazlalığı, işlemlerin hızlı yürümesi ve teknik olarak zor olması sebeplerinden temsili demokrasi günümüzde öne çıkmıştır.

b) Demokrasinin Değerleri ve Özellikleri

Demokrasinin tanımı üzerinde bir birlik sağlanamadığı gibi değerleri, özellikleri ve şartlarının ne olduğu konusunda farklı fikirler vardır. Ancak daha çok eşitlik, katılma, kararları serbest tartışma ortamında alma, uzlaşma geleneği, şiddetten kaçınma, insana değer verme, hürriyet ortamı, hoş görü, serbest düşünme ve ifade etme, çoğulculuk, hukuk devleti, fırsat eşitliği gibi demokratik değerlerden bahsedilmektedir.⁴⁴ Şen'e⁴⁵ göre de demokratik değerlerin tam ve değişmez bir listesini vermek güçtür. Ancak yine de temel olarak bu değerleri 11 başlık altında toplamıştır. Bunlar;

- 1) Eşitlik,
- 2) Katılma,
- 3) Kararların serbest tartışma ve oylama ile alınması,
- 4) Uzlaşma geleneği,
- 5) Siyasal hedeflerin gerçekleşmesinde şiddet yönetiminin reddi,
- 6) İnsanın insan olarak taşıdığı temel değer,
- 7) Hürriyet ortamının taşıdığı vazgeçilmez önem,
- 8) Hoşgörü,
- 9) Gerçeğe ancak hür düşünce ve tartışma yoluyla ulaşılabilmesi inancı,
- 10) Siyasal çoğulculuk,

---

⁴³ Şafak Ural, "Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 1999, Cilt 40, Sayı 0, s. 451.

⁴⁴ Yeşil, s. 5.

⁴⁵ H. Şenay Şen, *Demokratik Değerlerin Benimsenmesinde Eğitimin Rolü*, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 600.

11) Hukuk devleti olma.

Demokratik değerlerin bireyler açısından en önemlisi, insan Őahsiyetine duyulan saygı ve bunun doğal sonucu olarak bireysel iradeye verilen önemdir. Başka bir ifadeyle insanı, yalnızca insan olması nedeniyle değerli görmek, dŐuncesine, iradesine, Őahsiyetine saygı göstermek, demokrasinin en temel değeridir.⁴⁶

Roche, demokrasinin önemli değerlerinin; kişisel tercih, sıradan günlük kararların ve hayati kararların alınmasında samimi bir iŐbirlięinin sağlanması, g ve kontrol, etki etme ve karar alma olduğunu ifade eder.⁴⁷

Bykkaragz⁴⁸ demokratik sistemin değerlerini; tartıŐmaların barıŐçı yollarla czlmesi, dengeli ve kontrollü toplumsal deęiŐimin sağlanması, yöneticilerin alternatiflerinin bulunması, zorlamanın asgari düzeyde olması, zengin fikir ceitliliği ve fikirler arası hoşgörünün temin edilmesi ve adaletin sağlanması olarak kabul etmektedir.

Montesquieu'ya göre demokrasinin ilkesi siyasal erdemdir. Cnk ahlaka dayanmayan bir rejimin yaşaması mümkün değildir. Bu sebeple günümüzde demokrasinin bir ahlak ve fazilet rejimi olduğu sık sık dile getirilir.⁴⁹

Demokratik rejimlerde egemenlik mutlak anlamda topluma dayanır. Demokrasinin tek referansı toplumdur. Diğer bir özellik toplumsal farklılaŐmadır. Demokrasi, başta siyasal olmak üzere, ideolojik, kültürel, cinsiyet veya yaşam felsefesine dayalı her türlü farklılığı zenginlik olarak kabul eder.

---

⁴⁶ Rüştü Yeşil ve Davut Aydın, "Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama", *Türkiye Sosyal Araştırmalar*, Yıl 11, Sayı 2, Ağustos 2007, s. 71.

⁴⁷ Yeşil, s. 6.

⁴⁸ Savaş Büyükkaragöz (a), "Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi", *Selcuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Konya, 1989, s. 4-5.

⁴⁹ İbrahim Arslanoğlu, "Batı lkelerinde ve Türkiye'de Demokrasinin Durumu", Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, s. 1292.

c) Demokrasinin Gereklere

Demokrasinin olmazsa olmazlarından biri kuvvetler ayrımıdır. Yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsız olması istenir. Bu üç temel güç arasında bir denge ve karşılıklı denetim ilişkisi bulunmalıdır. Eğer bu koşul gerçekleşmemişse, eksik ve yetersiz işliyorsa demokrasi yok demektir.⁵⁰

Tozlu'ya⁵¹ göre demokratikleşme, bireyin ön plana alınması, araç değil amaç olarak görülmesi, yetkin bir şekilde eğitilmesi, eğitilmiş bireylerin değerli kabul edilmesi, düşünceye ve eleştiriye önem verilmesi, hoşgörünün topluma hakim kılınması ve yönetimin objektif olması temellerine dayanır. Hoşgörünün esası, birlikte var olmak hakkına (çoğulculuğa) saygıdır.⁵² Özsegin'e⁵³ göre demokrasinin dayandığı temel kavramlardan biri, belki de başlıcası çoğulculuktur. Siyasal alanda bu kavram çoğulcu görüşü, çok partili rejimi, toplumsal planda ise farklı görüş ve eğilimlerin savunulmasını zorunlu kılar.

Başaran'a⁵⁴ göre demokrasinin istenen nitelikte gerçekleşebilmesi için birbirine dayalı ve birbiriyle iç içe olan üç koşulu vardır. İlk olarak demokratik yönetimin kuralları ve işleyişi ussal olmak zorundadır. Demokraside akılcılığın seçilmesi hem insana saygının hem de doğru yolu aramanın gereğidir. İkincisi demokratik yönetim “yol gösterici” olarak bilimi seçmek zorundadır. Bilimin ve teknolojinin yeni bulgularına uyamayan bir yönetim çağdaş olamaz. Üçüncü olarak demokratik yönetim, evrensel insan haklarına ve hukuka uygun işlemek zorundadır. Hukukun üstünlüğü demokrasinin vazgeçilmez özelliğidir.

---

⁵⁰ Gündoğan ve Günay, s. 45.

⁵¹ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Olma Yolunda*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1998, s. 24-28.

⁵² Doğu Ergil, *Demokrasi Kültürü ve Etkili Yurttaşlık*, Ankara 2005, s. 239.

⁵³ Kaya Özsegin, *Demokrasi ve Sanat İlişkisi*, Ö. Ozankaya, (edit.); *Cumhuriyet ya da Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitaplığı / 27, 1. Baskı Ankara 2002, s. 109.

⁵⁴ İbrahim Ethem Başaran, “Demokrat Öğrenci Nasıl Yetiştirilir?”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Yıl 1986, Cilt 19, Sayı 1-2, s. 111.

Tarihte demokratik birçok müesseselere sahip olduğu halde, çağı utandıran zulüm idarelerinin mevcut olduğu görülmüştür. Mussolini ve Hitler bunun en tipik örnekleridir.⁵⁵

4. Demokrasi ve İnsan Hakları

İnsan hakları, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün insanların yalnızca insan olmalarından dolayı, insanlık onurunun gereği olarak sahip olmaları gereken hakların tümüdür.⁵⁶ Bu haklar, yaşama hakkı, seçme hakkı, hürriyet, eşitlik, düşünme hakkı, saygı hakkı, vb, birçok kavramı kapsamaktadır.

Bugün “insan hakları” kavramı, insanlığın belli bir gelişme döneminde, teorik olarak bütün insanlara tanınması gereken ideal hakların tümünü ifade etmektedir. Bu haklar, temelde devlet gücünü sınırlar ve yasal hem de ahlaksal düzenlemeleri ilgilendirir.⁵⁷

Demokrasinin temelinde her şey insan içindir. Demokrasi kavramının içini dolduran özgürlük, eşitlik, seçme, adalet, yönetim vb. kavramlar hep insan içindir. İnsanı temele alan demokrasi, insan hakları ile çok sıkı bir ilişki içindedir. Yeşil’e⁵⁸ göre de demokraside yönetimin halka dayanma özelliği, demokrasinin insan haklarını ve onun özgür iradesini esas alması gerektiğini gösteren bir özelliğidir.

Tarihsel açıdan insan hakları düşüncesinin gelişimi ile demokrasinin gelişimi arasında bir paralellik söz konusudur. Hükümdarların iktidarlarına ve genel olarak siyasal iktidara sınırlamalar getirildiği andan itibaren, insan haklarının ulusal belgelere girdiğini görüyoruz. Örneğin 1215 tarihli Magna Carta sözleşmesi ile Kral’ın yetkileri

---

⁵⁵ Rıza Akdemir, *Demokrasi ve Eğitim*, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 602.

⁵⁶ Yeşil, s. 25.

⁵⁷ Zihni Merey, “Demokrasi ve İnsan Haklarının 1980-2000 Yılları Arası Lise Tarih Kitaplarına ve Tarih Müfredat Programlarına Yansıması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 3.

⁵⁸ Yeşil, s. 37.

kısıtlandığı gibi, keyfi tutumları engellemek içinde bazı yasal düzenlemeler getirilmiştir.⁵⁹

Demokrasiyi benimsemiş ülkelerde devlet, insan haklarına ve özgürlüklerine saygı göstermek, aynı zamanda da yurttaşların bunlardan yararlanmasını sağlamakla yükümlüdür. Demokratik eğitim sistemleri, "insan haklarını bilme hakkı"nın yaşama geçirilmesi adına insan hakları eğitimini de içermelidir.⁶⁰

İnsan hakları ile demokrasi birbiriyle ayrılmaz parçalardır. İnsan hakları eğitimi, okul öncesi eğitimle başlamalı ve her eğitim aşamasında gerektiği kadar verilmelidir.⁶¹

Günümüzde insan hakları alanındaki birçok tartışmada "insan hakları eğitimi" kavramının altı çizilmektedir. Çünkü, insan haklarının pratikte gerçekleşmesinin yolunun bu alanda verilecek bir eğitimden geçtiği gerçeği anlaşılmıştır. Nitekim, bu doğrultuda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Aralık 1993 tarihinde 48/127 sayılı kararla 1995-2004 yılları arasını "İnsan Hakları Eğitimi On Yılı" olarak kabul etmiştir... İnsan Hakları alanında yetiştirilmesi özel önem taşıyan kişiler arasında öğretmenler ve diğer eğitimciler de yer almıştır.⁶²

5. Demokrasi ve Eğitim

Günümüz toplumlarında demokrasi, bir yaşam biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu anlayışın bir sonucu olarak, demokratik ilkelerin eğitimi sürecinde öğrenilmesi ve uygulanması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.⁶³

---

⁵⁹ Gündoğan ve Günay, s. 43-44.

⁶⁰ F. Dilek Gözütok, Yasemin Gülbahar ve Filiz Köse, "E-öğrenme Yöntemi ile Öğretmenlerin İnsan Hakları Eğitimi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 40, Sayı 1, s. 139.

⁶¹ Bahar R. Üste, "İnsan Hakları Eğitimi ve İlköğretimdeki Önemi", *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 7, Sayı 1, s. 308.

⁶² Yasemin Karaman Kepenekçi, "Eğitimcilerin İnsan Haklarına Yönelik Tutumları", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yıl 1999, Cilt 32, Sayı 1-2, s. 213.

⁶³ Kıncal (b), s. 15.

Dünyada en dinamik sistemler yenileşmeye açık olan sistemlerdir. Eğitim, toplumsal dinamizmin mihreridir. Gelişmiş ülkelerde eğitim, rejimin devamlılığını sağlayan bir araç değildir. Böylece bireylerin tüm potansiyellerini değerlendirme sonucunda hem özel hem de toplumsal fayda maksimize edilir ve aynı zamanda birey potansiyelleri değerlendirildiğinden daha demokratik ve daha açık rejimler ortaya çıkar.⁶⁴ “Demokrasi eğitimi” ile “demokratik eğitim” arasında fark olmasına karşın bu iki kavram arasında sıkı bir ilişki vardır.⁶⁵

Bilgen’e⁶⁶ göre, eğitim kurumlarının davranışları demokrasi ilkelerine uygun olmalıdır. Demokrasi yalnızca demokrasi ilkelerinin, değerlerinin öğrenilmesi kabul edilmesi ile yerleştirilip sürdürülemez. Demokrasinin yaşayarak öğrenilmesi onun ilkelerinin insanların günlük yaşamına girmesi, insanların bunları benimsemeleri ve normal davranışlar olarak hissedilmesi gerekir.

Demokrasinin yerleşmesinin ön şartı demokrasinin bilinmesine bağlı görülürken, bu bilmede de en önemli rolü eğitim oynayacaktır.⁶⁷ Eğitimde yeni yaklaşımların sağladığı öğrenmeyi öğrenme, etkin öğrenme, yaşam boyu öğrenme gibi kavramların kabul görmesi okulun işlevini değiştirmiştir. Daha önce öğrenme için en önemli kaynak olarak kabul edilen okullar, öğrenmeyi öğrenme ve etkin öğrenme kavramlarının getirilerinin etkisiyle tek kaynak olarak görülmemekte, yaşam boyu öğrenmeye verilen önemle okulların toplumla bütünleşmesi gereken kurumlar olması beklenmektedir.⁶⁸

Eğitim, bireylerin davranışlarında değişiklikler oluşturma sürecidir. Bu süreçte

---

⁶⁴ Sait Açıba, *Demokrasi ve Eğitim*, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 591.

⁶⁵ Remzi Y. Kıncal ve Selçuk Uygun, “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, Uygulamalarının Değerlendirilmesi” *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz 2006, Sayı 171, s. 31.

⁶⁶ H. Nihat Bilgen, *Çağdaş ve Demokratik Eğitim*, M.E.B. Basımevi, Ankara 1994, s. 26.

⁶⁷ Zuhâl Cafoğlu, *Eğitim ve Demokratik Kimlik*, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 594.

⁶⁸ Ömer Cem Karacaoğlu, “Öğretmenlerin Yeterlilik Algıları”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Haziran 2008, Cilt 7, Sayı 1, s. 71.

insan davranışlarının değiştirilmesi, davranış oluşturma veya davranışa yöneltme hedeflenmektedir. Dolayısıyla eğitim yoluyla bireye yeni bir davranış kazandırılabilir, var olan bir davranış değiştirilebilir ya da geliştirilebilir.

Demokrasinin temelinde var olan insan haklarını sağlamak, demokrasinin başlıca görevlerinden birisidir. Diğer taraftan eğitimin temel ilkesi olan fırsat eşitliğini sağlamak da demokratik yönetimin başlıca sorumluluğudur.⁶⁹

Demokrasi, bir yönetim biçimi olduğu kadar aynı zamanda da bir yaşam biçimidir. Yönetim ve yaşam biçimi olarak demokrasiyi seçip, benimsemiş ülkeler ancak demokrasinin ilkelerini geliştirerek, uygulayabildikleri ve bu doğrultuda bireyler yetiştirebildikleri oranda demokrasiye sahip çıkabilirler.⁷⁰ Bir toplumda demokrasinin yaşayabilmesi demokratik değerlerin bireyler tarafından benimsenip içselleştirilmesine bağlıdır. Bu da ancak demokrasi eğitimi ile mümkündür.⁷¹ Bireyin demokrasiyi benimsemesi için özünü kavraması gerekir. Bunu da eğitim yoluyla sağlayabiliriz.

Varış'a⁷² göre, "Demokratik yönetimlerde eğitimin görevi, demokrasi ilkelerine uyum sağlayabilecek ve geliştirebilecek nitelikte bireyler yetiştirmektir. Bu ilkelere uyum sağlayabilecek nitelikte bireylerden oluşturulmamış toplumlarda demokrasi yaşatılamaz ve kolaylıkla otokrasiye dönüşebilir." Taçman'a⁷³ göre de "Eğitim kurumları demokrasi rejimi açısından önemlidir."

Yeşil,⁷⁴ demokrasi eğitiminin amaçlarını 3 grupta toplamıştır. Bilişsel, duyuşsal ve

---

⁶⁹ Bilge Bingöl, "Türkiye'de Cumhuriyet Rejiminin Kurulmasında Eğitimin Rolü", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 150-151.

⁷⁰ Fatma Varış, *Eğitim Bilimine Giriş* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1991, s. 132.

⁷¹ Baykal Biçer, "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin Öğrencilere Demokratik Becerileri Kazandırmaya Etkisi", *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2009 Uşak, s. 114.

⁷² Varış, s. 132.

⁷³ Müge Taçman, "İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumları", <http://www.world-education-center.org/index.php/cjes/article/viewFile/6/4> (15.06.2010), s. 32.

⁷⁴ Yeşil, s. 48.

psikomotor amaçlar. Bireyin bilişsel olarak bu kavramların içeriklerini, önemini ve gereklerini bilmesini; duyuşsal olarak birey, toplum ve devlet açısından önemine ve gerekliliğine inanmasını; psikomotor olarak ise kavramların yaşaması ve yaşatılması için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesini amaçlar.

Demokrasi ve eğitim birbiri ile ilişkili kavramlardır. Demokrasinin yaşaması ve gelişmesi için eğitim önemlidir. Ayrıca demokratik düşünce ve uygulamalar eğitimin gelişmesine katkı sağlar. Demokrasi eğitimi demokrasinin gelişmesine katkı sağlar. Demokrasi eğitimi bireylerin insan hak ve özgürlüklerini bilen, benimseyen, demokratik değerlere saygı duyan ve savunan etkin bireyler yetiştirmeyi hedefler.⁷⁵ Koç'a⁷⁶ göre demokrasi eğitiminin üç temel ilkesi vardır. Bunlar:

- 1) Bireylere kendine güven duygusu kazandırmak,
- 2) Bireylere kendi görüşlerine aykırı da olsa başka görüşlere hoşgörülü olmayı öğretmek,
- 3) Bireyleri toplum yaşamına ilişkin bilgilerle donatmak, böylece onlara yasaların, kanunların, insan gereksinimleri için yine insanlarca yapıldığını kavratmaktır.

Demokrasiye yönelik tutumların başta aile olmak üzere, eğitim kurumlarında ve diğer sosyal ilişki ortamlarında benimsenmesi ve uygulanması gerekir. Demokratik değerler ilk önce aile içinde kazanılır, eğitimle pekiştirilir ve çalışma ortamında sürdürülür. Geleneksel baba otoritesinin hakim olduğu ve diğer aile bireyelerine söz hakkının tanınmadığı, kararlara katılımın uygulanmadığı, kimsenin düşünce, değer ve duygularının dikkate alınmadığı bir aile ortamında yetişen çocukların demokratik kimliğe sahip olmaları beklenemez. İnsanlar özgür oldukları zaman kendi bireyselliklerini ortaya koyabilmekte ve farklılıkları belirleyebilmektedir. Bu

---

⁷⁵ Dilek Gözütok, *Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 25.

⁷⁶ Koç, s. 28.

farklılıkların özgür ortamlar sağlanarak belirginleşmesinde eğitim önemli rol oynar.⁷⁷ Demokrasinin eğitime yansması, eğitimi geleneksellikten kurtarıp çağdaşlığı ve bilimselliği temel alan bir anlayışı benimsemesinde etkili olmuştur.⁷⁸

Demokrasinin öğrenilebilmesi ve anlaşılabilmesinde demokratik bir okul ortamında pratiğin yapılması çok önemlidir. Bunun için ise en etkili ortamlardan birisi sınıf ortamıdır. Öğretmenlerin demokratik bir sınıf ortamı oluşturarak ders anlatmaları, öğrencilerin de demokratik davranış geliştirmelerini sağlayacak ve bu da öğrenci başarısını arttıracaktır.⁷⁹ Mevcut ilköğretim okulu programları incelendiğinde, daha birinci sınıfta Hayat Bilgisi derslerinde demokratik bir ortam oluşturulması, öğrencilerin seçme haklarının bulunması teşvik edilmektedir. Bazı konularda, sınıf başkanı seçiminde öğrencilerin nasıl seçim yapacağı işlenmiştir. Burada da öğretmene sınıfı demokratik açıdan uygun hale getirme görevi düşmektedir.⁸⁰

Öğretmen – öğrenci ilişkisinin niteliği akademik başarıyı ve öğrenci davranışını etkilemektedir. Demokratik bir sınıf ortamında gerçekleştirilen öğretmen – öğrenci ilişkileri öğrenci kişiliğini ve öğrenmeyi olumlu yönde etkilemektedir. Demokratik bir sınıf ortamı öğrenmeyi olumlu yönde etkilerken, öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlar kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Öğrenciler, öğrenme sürecine aktif olarak katılarak sorumluluk aldığı, görüşlerini rahatça ifade edebildiği, tüm öğrencilere eşit davranıldığı hoşgörülü bir ortamda daha anlamlı öğrenirler.⁸¹

Demokrasi eğitimi için, demokratik değerleri benimsemiş okullar önemlidir. Bu ise okullara demokratik kültürü yerleştirmekle olur. Demokratik kültürü yerleştirmek

---

⁷⁷ Cafoğlu, s. 594.

⁷⁸ Nihat Aycan ve Dilek Çalık, “İlköğretim Okullarında Demokrasi Eğitimi: Manisa Örneği”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2003, Cilt 1, Sayı 1, s. 21.

⁷⁹ Şen, s. 600.

⁸⁰ http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20&orderby=titleA&show=10

⁸¹ Tayyip Duman ve Gürcü Koç, “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarının Demokratik Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri”, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*, 6-9 Temmuz 2004 Malatya, s. Numarasız.

için, okulların bazı amaçları olması gerekir. Bu amaçlar şöyle sıralanmıştır:⁸²

1) İnsan haklarını, adaleti, eşitliği ve mükemmelliği sağlayacak davranışlar için yüksek beklentilerle oluşturulacak, çocukların sosyal gelişmelerini ve öğrenmelerini sağlayacak bir çevre oluşturmak.

2) Çelişkileri çözebilecek, zorluklarla baş edebilecek bir fikir yapısına sahip olarak saygılı ve başkalarını da düşünebilen öğrenci ve çalışanlar oluşturmak.

3) Öğrencilerin entelektüel, fiziki, duygusal, ruhi ve moral gelişmelerine katkıda bulunmak. Onlara potansiyellerinin hepsini kullanmalarına yardımcı olmak.

4) Bütün alanlardaki mükemmelliği ve insan başarılarını değerlendirmek, aynı standartlı başarılar geliştirmeye arzu uyandırmak.

5) Okulun bütün üyeleri arasında karşılıklı güven oluşturmak ve geliştirmek.

6) Öğrencilerin kendine güven, saygı ve sorumluluklarını geliştirerek insan haklarına saygılı çoğulcu demokrasi ortamı oluşturmak.

7) Herkesin kendi içinde bağımsızlığını kabul edip, bu bağımsızlık içersindeki öğrencileri çevrelerine doğru kültürel bilinçle yetiştirmek.

8) Öğrencileri ekonomik olarak bağımsız ve sorumlu kişiler olmaya yöneltmek.

9) Öğrencileri buldukları toplum, millet ve dünya içersinde kendilerine has yetenek ve tecrübelerini geliştirerek aktif iyi bir vatandaş olmaya yöneltmek.

Demokrasi, eğitilmiş insanlar ile beslenebilen, gelişen ve yaşayan bir süreçtir. Demokrasinin yaşatılmasında demokratik değerlerin benimsenmesinde önce aileye sonrada eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Okul, öğrencinin eğitim amaçları ile belirlenmiş davranışlara sahip olma sürecini yönlendirirken bu süreçte bireyin davranışlarını etkileyecek ve örnek alınacak kişi öğretmendir. Öğretmen davranışları, öğrenci davranışlarının belirleyicisidir. Demokratik bir yaşam için tüm

---

⁸² Cafoğlu, s. 595.

bireylere demokratik değerler kazandırılmalı ve bu değerleri koruma ve sahip çıkma ruhu verilmelidir.⁸³ Öğretmenin her konuda rol model olduğu unutulmamalıdır. Basit bir konu dahi olsa demokratik tutumda taviz verilmemesi gerekmektedir. Öğretmenlerin değerlerinin öğrencilerinin davranışlarını etkilediği ile ilgili birçok araştırma bulgusu vardır.⁸⁴

Demokrasi, ancak demokratik bir okul ortamında pratiği yapılarak öğrenilebilir. Bunun için en etkili ortamlardan biri de sınıf ortamıdır. Öğretmenlerin demokratik bir sınıf ortamı oluşturarak ders işlemleri öğrencilerde demokratik davranışlar geliştirmeleri yanında, öğrenci başarısının artmasında da önemli rol oynar.⁸⁵ Bu konuda eğitimcilere büyük sorumluluk düşmektedir. Öğrencilerin rencide edilmeden, medeni cesaretleri arttırılarak demokratik bir ortamda eğitim yapmaları sağlanmalıdır.

Demokrasi ve eğitim ilişkisinde ele alınan konulardan birisi de eğitimin demokratikleşmesidir. Canbaz'a⁸⁶ göre eğitimin demokratikleşmesinde şu üç bölüm kastedilmektedir; eğitim hakkından yararlanmanın demokratikleşmesi, eğitimin içeriğinin demokratikleşmesi (programların, ders kitaplarının, sınıf içi eğitimin vb) ve eğitim yönetiminin demokratikleşmesidir. Eğitim hakkında ülkenin her tarafında aynı şartlarda yararlanabiliyor mu? Müfredatlar, ders kitapları yeterince demokratik mi? Okul yönetimi, öğretmenler ne derece demokratik davranıyor ve demokratik bir ortam oluşturuyor? Bu sorulara cevap aranmalıdır.

Büyükdüvenci'ye⁸⁷ göre demokratik eğitim, herhangi bir siyasal sisteme ve herhangi bir 'iyi yaşam' kavramına kör bir bağlılığı baştan reddeder. Bu durumda,

---

⁸³ Şen, s. 601.

⁸⁴ Enver Sarı, "Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Yıl 2005, Cilt 3, Sayı 10, s. 80.

⁸⁵ M. Hanifi Ercoşkun ve Ahmet Nalçacı, "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Empatik Beceri ve Demokratik Tutumlarının İncelenmesi", *Milli Eğitim Dergisi*, Güz 2008, Sayı 180, s. 205.

⁸⁶ Asım Canbaz "Demokratik Eğitim", *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, Yıl 1998 yaz/güz, s. 15.

⁸⁷ Sabri Büyükdüvenci, *Demokrasi Eğitimi*, (21.4.1995 tarihinde Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi'nde verilen konferans), Felsefe Dünyası Sayı 17, Güz, 1995.

“bireysel özgürlükle”, “sivil erdemler” (ya da demokrasinin erdemleri diyelim) arasındaki uzlaşmanın nasıl gerçekleştirileceği başlı başına bir sorun olmaktadır. Özgürlüklerin genişletilmesi ve bunun sınırının ne olması gerektiği günümüzde de tartışılan konulardandır.

Akdemir’e⁸⁸ göre, “diktatörün tahtını güçlendirmek için elini ilk uzattığı yer eğitim kurumlarıdır”. Yetiştirilen gençler yönetimi sorgulamadan, teslimiyetçi bir tutum izlerler. Sadece kendi inandıklarının doğru olduğunu zannederler.

Demokrasi eğitimi Türkiye’de bazı kanuni düzenlemelerle yerini almıştır. 1739 sayılı Milli eğitim Temel Kanunu ile belirlenen ve 1983 yılında 2842 sayılı kanun ile üzerinde bazı değişiklikler yapılan Milli Eğitimin Genel Amaçlarının birinci ve ikinci maddelerinde demokrasi, insan hakları ve yetişecek neslin demokratik kimlik özelliklerinden bahsedilmektedir. “Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı ve yaratıcı, verimli kişiler olarak yetiştirmektir.”⁸⁹

Burada dikkat edilirse devletin demokratik olma özelliğinden, insanların da demokratik kimlik özelliklerinden bahsedilmektedir. Devletin demokratik kimliğini muhafaza edip sürdüreceği olan demokratik kimliğe sahip insanların yetiştirilmesi ve okulların müfredatlarının buna göre düzenlenmesini gündeme getirmektedir. Milli Eğitim Temel Kanunu esas alınarak kademelere göre eğitim kurumlarının yönetmelikleri ile de demokratik kimlik özelliğinin önemi vurgulanmıştır. Bu kimlik özelliklerinin kazandırılması içinde 1739 sayılı kanunda ifade edilen “demokrasi eğitimi” ilkesi ile desteklenmiştir. Demokrasi bilinci ile güçlü ve istikrarlı bir demokratik toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamının sağlanması vurgusu yapılmaktadır. Dikkat

---

⁸⁸ Akdemir, s. 603.

⁸⁹ 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (RG. 24.06.1973/14574)

edildiği zaman yoğun olarak demokratik kimlik üzerinde durulurken eğitime önemli sorumluluklar yüklenmektedir. Demokrasi bilincinin oluşturulması için ilköğretim ve orta öğretim kademelerinin hemen hemen bütün derslerinde dolaylı ve doğrudan demokrasi bilincinin oluşması için demokrasi eğitiminin yapılması vurgulanmaktadır.⁹⁰

Demokrasi konusu, ilköğretim amaçlarında da yer alan önemli bir konudur.⁹¹ Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ilköğretim basamağında gerçekleştirilmeye çalışılırken, ilköğretim görmüş olan bir vatandaşın toplum hayatı bakımından demokrasi ilkelerini kavramaya başlayan, bütün ilişkilerinde bu ilkeleri uygulamaya çalışan birisi olması istenir. Bu amaçla öğrencinin demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslar arası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırılması istenir. Ayrıca, demokrasi bilincinin geliştirilmesi amacı ile öğrenci, öğretmen, yönetici, personel ve velilerce; kurumda iş birliği, iş bölümü, seçme, seçilme, katılma ve düşüncelerini açıklayabilme gibi demokratik kuralların uygulandığı, sevgi, saygı ve hoşgörüyü dayalı bir çalışma ortamı oluşturulur.

Ülkemizde demokrasi eğitimi ile ilgilenen ilk ve önemli kişilerden birisi de Atatürk'tür. Atatürk, Demokrasi fikrinin benimsenmesi ve yaygınlaşması için çaba göstermiş ve demokrasi fikrinin işlendiği "Vatandaş Medeni Bilgiler" isimli Türk devrimine temel olan bir eser oluşturmuştur. Demokrasi eğitimi ve öğretiminin ilk örneklerinden birisi olan bu eser, demokrasi eğitimi ve öğretimini desteklemek amacıyla okullarda okutulmuştur.⁹²

6. Demokrasi Eğitiminin Gerekliliği

Demokrasi eğitimi, Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerinden birisidir. Demokrasi eğitiminin temel amacı yeni yetişen bireylerde demokrasi bilincini geliştirmektir. Bu

---

⁹⁰ Cafoğlu, s. 597.

⁹¹ İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, (RG. 27.08.2003/25212)

⁹² Bingöl, s. 151.

husus, 1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun "demokrasi eğitimi" başlıklı 11'nci maddesinde şöyle ele alınmaktadır:⁹³

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

İlk ve ortaöğretim programlarında yer alan bazı derslerde demokrasi eğitimi ilkesinin öngördüğü hususlar ele alınır. Hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, sosyoloji, vatandaşlık bilgisi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersleri bu dersler içinde özellikle ön plana çıkan derslerdir.

Demokratik tutum ve davranışlar, günlük yaşamda pratiği yapılarak benimsenebilir. Gerek "demokrasi eğitimi"nin, gerekse "demokratik eğitim"in pratiği yapılarak bir yaşam biçimi halini alabilmesi için, Milli Eğitim Bakanlığı ile TBMM arasında 13 Ocak 2004'te imzalanan bir protokolle bazı pilot okullarda "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi" uygulamaya konmuştur. 2003-2004 öğretim yılında ülke genelinde 81 ilde toplam 300 okulda pilot uygulaması yapılan proje, 2004-2005 öğretim yılından itibaren tüm okullarımızda uygulamaya geçmiştir.⁹⁴

Her şeyden önce demokrasi, bir kültür ve zihniyet meselesidir. İnsan haklarına saygılı demokratik bir toplumun oluşması, bu kavramların yasalarda ve yönetmeliklerde yer almasıyla, eğitim programlarına konu başlıkları olarak yerleştirilmesiyle veya çeşitli baskı yolları ile sağlanamaz. Demokrasi anlayışının topluma yerleşmesi için, demokratik bir siyasal kültürün gelişmesi, yani kişiliklerin demokratikleştirilmesi gereklidir.⁹⁵

---

⁹³ 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 11, (RG. 24.06.1973/14574)

⁹⁴ Kınca ve Uygun, s. 32.

⁹⁵ Yeşil, s. 56-57.

Demokrasiyi benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi sürecinde eğitimin önemi göz ardı edilemez.

7. İlköğretim Ders Programlarında Demokrasi Eğitimi

Demokratik yaşam biçiminin bireylere kazandırılmasında, okul önemli bir rol oynamaktadır. Okulda öğretmen tarafından oluşturulan iletişim ortamının özellikleri, öğrencilerin demokratik davranışları kazanıp, pekiştirmelerini büyük ölçüde etkilemektedir.⁹⁶

İlköğretim okulu programlarında, öğrencilerin gerçekleştirmesi istenen öğrenmeler kazanımlar şeklinde belirtilmiştir. İyi vatandaş, iyi insan yetiştirmek için gerekli görülen birçok kazanımın yanı sıra, demokrasi eğitimine yönelik bazı kazanımlara da ilköğretim okulu programlarında yer aldığı görülmektedir. Bu derslerden birisi de ilköğretimin ilk üç sınıfında okutulan Hayat Bilgisi dersidir. İlköğretim 1 ve 2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının, “Okul Heyecanım” ünitesinde yer alan demokrasi eğitimi ile ilgili kazanımlar şunlardır:⁹⁷

- 1) Okulda demokratik ortamın geliştirilmesinde katkıda bulunması gerektiğini fark eder.
- 2) Okuldaki karar verme süreçlerine katılır.
- 3) Okulda ve sınıfta demokrasi kültürünün gerektirdiği davranışları gözlemler.
- 4) Okuldaki ve sınıftaki seçim çalışmalarına katılarak demokrasi kültürünün gerektirdiği davranışları sergiler.

İlköğretim 1 ve 2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının diğer bir ünitesi ise Benim Eşsiz Yuvam adını taşımaktadır. Bu üniteye demokrasi eğitimi ile ilgili olan

---

⁹⁶ Kıncal (b), s. 16.

⁹⁷ http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20&orderby=titleA&show=10 (7.12.2010)

kazanımlar şunlardır:

- 1) Aile içinde demokrasi kültürünün gerektirdiği davranışları gözlemler.
- 2) Aile içinde demokratik bir ortamın oluşmasının önemli olduğunu bilir.

İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, “Okul Heyecanım” ünitesinde, ulaşılmak istenen kazanımlar;

- 1) Demokratik uygulamaların üstünlüklerini okul yaşantısındaki örneklerden hareketle tartışır.
- 2) Okulda karşılaştığı sorunlara yönelik demokratik çözüm yolları üretir.

Demokrasi eğitimi ile ilgili diğer bazı kazanımlar İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının, “Bir Ülke, Bir Bayrak” başlıklı ünitesinde yer almaktadır. Bu üniteye yer alan kazanımlar şunlardır:

- 1) Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.
- 2) Demokrasi ve ilkelerinin önemini kavrar. Demokrasinin insan hakları için vazgeçilmez bir değer taşıdığını takdir eder. Demokrasinin temelini özgürlük ve eşitliğe dayandığını bilir.

İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında demokrasi eğitimi ile ilgili kazanımlar, “Demokrasinin Serüveni” başlıklı üniteye bulunmaktadır. Bu üniteye bulunan demokrasi eğitimi ile ilgili kazanımlar şunlardır:

- 1) Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
- 2) Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.
- 3) Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.
- 4) Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.

5) Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.

Demokrasi eğitimi ile ilgili bazı kazanımlar İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da yer almaktadır. “Yaşayan Demokrasi” başlıklı üniteye demokrasi ve demokrasi eğitimi ile ilgili kazanımlar şunlardır:

1) Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.

2) Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.

3) Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.

4) Siyasî partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.

5) İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.

İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin genel amaçlarına baktığımızda, “İnsan hakları, ulusal egemenlik, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlamı ve bunların önemini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.” ifadesini görüyoruz. Programın açıklamalarında da, “Oluşturmacı sınıfın gerçek anlamda demokrasinin yaşandığı bir ortam olduğu unutulmamalıdır. Bu şekilde öğrenciler, demokratik düşünce ve değerlerle donanmış, bilimsel düşünmeye açık, bilgilerini ve düşüncelerini ifade edebilme yeteneğine ve cesaretine sahip, insan haklarına saygılı, iş birliği yapabilen, cumhuriyet sevgisi gelişmiş, haklarını bilen ve kullanan, milletine, ülkesine ve devletine bağlı Türk vatandaşları olarak yetişebilirler.” denilmektedir.

İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi, Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar ünitesinde, “Cumhuriyetin ilân edilmesini, Türkiye’de demokrasi rejiminin gerekleri ile bağdaştırarak değerlendirir.” ulaşılmaması istenen kazanımlardan biridir.

Yine Atatürk’ten Sonra Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası ünitesinde ulaşılmaması istenen kazanımlar; “Türkiye’de çok partili siyasî hayata geçişi hızlandıran gelişmeleri demokrasinin gerekleri açısından inceler. 1945 sonrası insan hak ve özgürlükleri ile demokratik anlayışın gelişimine yönelik uygulamalara örnekler verir.”

İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi öğretim programı tematik yaklaşımla hazırlanmış. Programda dört tema yer almaktadır. Bunlar,⁹⁸

- 1) Her insan değerlidir.
- 2) Demokrasi kültürü.
- 3) Hak ve özgürlüklerimiz
- 4) Görev ve sorumluluklarımız.

İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi öğretim programı genel amaçları;

- 1) Özgür, bağımsız, hoşgörülü, barıştan yana ve kendine güvenen bir birey olarak demokratik ve adaletli bir toplumun oluşmasına katkı sağlamaları,
- 2) Paylaşılan ortak değerlerin korunması ve geliştirilmesinin önemini benimsemeleri,
- 3) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak temel hak ve özgürlüklerini kullanarak sorumluluklarını yerine getirmeleri,
- 4) Etkin, sorumlu ve demokratik bir vatandaş olarak toplumsal yaşamın geliştirilmesi ve güçlenmesinde rol almaları,

---

⁹⁸ TTKB, İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı, Ankara 2010, s. 5.

5) Demokratik katılımın ve demokratik yaşamın önemine inanarak kişisel ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sunmaları,

6) Demokrasi bilincine sahip bir birey olarak, demokratik tutum ve davranışlar geliştirerek demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsemeleri,

7) Atatürk ilke ve inkılâplarının önemini kavrayarak demokratik bir Türkiye Cumhuriyeti Devletinin oluşmasına katkı sağlamaları,

8) İnsanlığın bir parçası olduğu bilinci ile ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık göstermeleri amaçlanmaktadır.

İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi demokrasi kültürü temasında ulaşılmak istenen bazı kazanımlar şunlardır:⁹⁹

1) Farklı tanımlarda yola çıkarak demokrasinin temel özelliklerini kavrar.

2) Demokrasinin insana ve insan iradesine verdiği önemi fark eder.

3) Demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimser.

4) Demokratik bir vatandaş olmanın gereklerini örneklerle açıklar.

5) Farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerlerin toplumsal yaşamı zenginleştirdiğini kavrar.

6) Toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesinde kendi konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.

7) Ayrımcılığın çeşitli biçimlerini sorgulayarak ayrımcılık yapmama konusunda duyarlılık gösterir

8) Karşılaştığı sorunların çözümünde demokratik tutum ve davranışları benimseyerek bu konudaki eleştirel yaklaşımları olgunlukla karşılar.

8. Demokratik Tutum

Demokratik tutum kavramını daha iyi kavramak için önce tutum kavramının ne olduğunu anlamaya çalışmalıyız. Tutum Latince kökeninde “harekete hazır” anlamına gelmektedir. Bugün ise tutum kavramı bir yapı olarak görülmekte ve doğrudan

---

⁹⁹ TTKB, s. 13-19.

gözlenmese de davranıştan önce gelen ve hareketlerimize rehberlik eden yapı olarak görülmektedir.¹⁰⁰

Thurstone'a¹⁰¹ göre tutum, "psikolojik bir objeye yönelen olumlu veya olumsuz bir yoğunluk sıralaması ve derecelemesidir" şeklinde tanımlamaktadır. Allport'a göre tutum "yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün obje ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumudur."¹⁰²

İnceoğlu'na göre¹⁰³ tutum, "bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir toplumsal konu, obje ya da olaya karşı deneyim, motivasyon ve bilgilerine dayanarak örgütlediği bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir." Gömleksiz'e¹⁰⁴ göre belirli kişilere, eşyaya ya da durumlara olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimi, olarak da tutumları tanımlayabiliriz. Arkonaç'a¹⁰⁵ göre, tutumların ortaya çıkacak olan davranışı etkilediği varsayılmaktadır. Dolayısıyla tutumlara davranışa yol gösteren olarak bakılabilir.

Katz¹⁰⁶ ise tutumu, "Bireyin sahip olduğu değerler dizgesine bağlı olarak bir simgeyi, bir nesneyi, bir kişiyi veya dünyayı iyi ya da kötü, yararlı ya da zararlı yönleriyle algıladığı bir ön düşünce biçimidir." diye tanımlamaktadır.

---

¹⁰⁰ Sibel Ayşen Arkonaç, *Sosyal Psikoloji*, Alfa Yayınları, İstanbul 1998, s. 170.

¹⁰¹ L.L. Thurstone, "The Measurement of Attitudes", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1931, 26, s. 249.

¹⁰² Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 3.bs., Ankara 2006. s. 65-70.

¹⁰³ Metin İnceoğlu, *Tutum Algı İletişim*, Verso Yayınları, Ankara 1993, s. 15.

¹⁰⁴ Gömleksiz, s. 4.

¹⁰⁵ Arkonaç, s. 169.

¹⁰⁶ D. Katz, "The Functional Approach to The study of Attitude", M. Fishbein (edit.), *Readings in Attitude Theory and Measurement*, New York 1967, s. 457.

Şerif ve Şerif¹⁰⁷ ise, "Bir tutum, psikolojik bir sürecin herhangi bir değer yargısıyla damgalanmış bir nesne veya duruma ilişkin olarak bireyin olumlu mu yoksa olumsuz mu duygusal tepki göstereceğini belirleyen oldukça sürekliliği olan bir hazır olma durumudur." şeklinde tanımlamaktadırlar. Şerif ve Şerif tutum tanımına güdü kavramını da eklemiştir. Şerif ve Şerif'e göre bilişsel, güdüsel ve davranışsal bir yapısı olan tutum, bireyin dış dünyaya ilişkin her türlü duygusunu içerir.

Atkinson ve arkadaşlarına¹⁰⁸ göre, sosyal psikologlar üç kısımdan oluşan bir sistemin bir bileşeni olarak tutumu incelerler. İnançlar bilişsel bileşeni oluştururlar; tutum efektif bileşendir; hareketler ise davranışsal bileşendir.

Dağdaş'a¹⁰⁹ göre demokrasi için risk üstlenerek, kendimizin de tartışılmasına ve eleştirilmesine olanak sağlayacak özgür bir tartışma ortamına ülkemiz acilen ihtiyaç duymaktadır. Yani özgür bir tartışma ortamı oluşturularak, uygun ortamın oluşturulması demokratik tutumları geliştirecektir.

Demokratik tutum doğuştan getirdiğimiz bir özelliğimiz değildir. Geleceğin yetişkinleri olan çocuklara, demokratik değerlerin her biri önce aile ortamında sonra okullarda aktarılmaya çalışılmaktadır.¹¹⁰

Demokratik tutum bir tanıma göre,^{111,112} "bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında, demokrasi ilkeleri doğrultusunda, belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimlerdir."

---

¹⁰⁷ Muzaffer Şerif ve Carolyn W. Şerif, *Sosyal Psikolojiye Giriş II*, (çev. Mustafa Atakay, Aysun Yavuz), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1996, s. 539-540.

¹⁰⁸ Rita L. Atkinson, Richard C. Atkinson ve Ernest R. Hilgard, *Psikolojiye Giriş II*, (çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay ve Aysun Yılmaz), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1995, s. 721.

¹⁰⁹ Gürcan Dağdaş, *Toplumsal Çözümle*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2002, s. 26.

¹¹⁰ Koç, s. 36.

¹¹¹ Şahin, s. 9.

¹¹² Büyükkaragöz (a), s. 23.

Sağlam'a¹¹³ göre, demokratik tutum, kısmen bireyin davranış kalıpları içinde bulunsa da, fırsat ve imkân eşitliği, özgürlük, düzen ve yasalar çerçevesinde genel bir hayat tarzı olarak yaşantıya geçirilmesi gerekir. Aksi halde toplumun ya da tek tek bireylerin adalet duyguları zedelenebilir.

Demokrasinin daha üst noktalara gelmesi, siyasal kültürün ve sivil toplum anlayışının daha demokratik olmasıyla mümkündür. Bu ise, demokratik değer, tutum ve davranışların yayılmasına bağlıdır. Bireylerin hayatlarında demokrasiyi hakim kılmak için hayat boyu eğitime ihtiyaç vardır. Bu roller demokratik sistemi kabul etmiş her devlette görülür. Ama birey bazında demokrasi eğitimi sağlam bir kişilik yapısı ile bu kişilik yapısının ürünü olan tutumlarda görülür.¹¹⁴

Demokratik olan veya olmayan tutumların gelişim süreci, bireyin içinde bulunduğu topluma uyum süreci olarak kabul edilen sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Diğer sosyal davranışlarda olduğu gibi demokratik tutumların gelişmesi sürecinde de bireyin eğitiminden sorumlu olan kurumların önemi büyüktür. Bu kurumların en önemlileri de kuşkusuz aile, okul ve sosyal çevredir.

9. Demokratik Tutumun Gelişmesinde Ailenin Önemi

Aile temel sosyal kurumdur. Toplumun en küçük sosyal örgütü ve aynı zamanda eğitim kurumudur. Bireyin ilk duygu, davranış, düşünce ve eğitimini kazandığı yer ailesidir.¹¹⁵ Toplumun yapısında ve sosyal sistemin işleyişinde aile önemli bir kurumdur. Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Bu etkiler okul çağından önceki dönemde başlar ve okul çağından sonraki dönemlerde de devam eder.¹¹⁶ Ailedeki sosyalleşme şartları çocukların daha sonraki yaşamlarını etkiler.¹¹⁷

---

¹¹³ Halil İbrahim Sağlam, "Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü", Milli Eğitim Dergisi, 2000, Sayı 146. s. Yok.

¹¹⁴ Koç, s. 35-36.

¹¹⁵ Hikmet Yıldırım Celkan, *Eğitim Sosyolojisi*, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayını, 1991, s. 95.

¹¹⁶ Remzi Y. Kınca (c), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Nobel Yayınevi, 2004, s. 11-12.

Demokrasinin günümüz toplumları için bir yaşam biçimi olarak kabul edilmesi, bu yaşam biçimine uygun bireylerin yetiştirilmesini de zorunlu kılmaktadır. Çünkü demokrasi ancak onu anlamış ve benimsemiş bireylerce yaşatılabilir ve geliştirilebilir. Bu bireylerin yetiştirilmesi görevi ise öncelikle aileye, eğitim kurumlarına ve çevreye düşmektedir. Ailede, okul yaşamında ve çevrede istenilen düzeyde demokratik davranış örnekleriyle karşılaşmayan bireylerin, demokrasiyi özümsemeleri, demokratik bir ülkenin yurttaşları olmaları beklenemez.¹¹⁸ Yani en iyi öğrenme yollarından olan yaparak-yaşayarak öğrenme için ailenin davranışları önem kazanmaktadır. Demokrasinin nasıl bir şey olduğunu birey daha ailesiyle iken öğrenmeye başlamaktadır.

Birey, demokratik tutum ve değerleri önce en yakın çevresinde, yani ailesinde tanıyıp benimseyecektir. Demokratik bir aile ortamında yetişip bu değerleri içselleştiren bireyler, bu değerleri daha sonra okulda geliştirecektir.¹¹⁹ Ev ortamında alışkanlıkların temeli atılır. Aynı zamanda anlayış da en çok bu ortamda gelişir. Demokrasiye yönelik tutumların gelişmesinde aile ortamının demokratik olması etkili olmaktadır.

Demokratik toplum olmanın ilk koşulu, kadının ve çocuğun korunarak aile içinde birey hale gelmesi, ailede söz sahibi olmasıdır. Aile içinde düşüncesini açıkça söyleyebilen, baskı altında yetişmeyen bireyler, demokratik toplumu oluşturabilirler.¹²⁰ Toplumun çekirdeği olan aile, bireylerinin demokratikleştirdikçe, toplum demokratikleşecektir. Aile büyüklerine burada büyük sorumluluk düşmektedir. Psikolojik olarak aile bireyleri hazırlanmalı ve demokrasiye yönelik tutumlar sergilenmelidir.

Çocukların demokrasi eğitimlerine etki eden faktörlerden biri, aile içi disiplin anlayış ve uygulamalarıdır. Ailelerin genelde beş tür disiplin anlayışı vardır. Bunlar;

---

¹¹⁷ Mustafa Ergün, *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ocak Yayınları, 1994, s.134.

¹¹⁸ Hasan Demirtaş, “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi”, *Eğitim Dergisi*, Ekim 2008, Sayı 20, s. 2.

¹¹⁹ İflazoğlu (Saban) ve Saban, s. 98.

¹²⁰ Turan Yıldırım, *Vatandaşlık Bilgisi*, Açık Öğretim Yayınları, 1998, s. 50.

Aşırı baskıcı ve otorite yaklaşım, Aşırı hoşgörölü yaklaşım, Aşırı koruyucu yaklaşım, Dengesiz ve kararsız yaklaşım, Güven verici ve demokratik yaklaşımdır.¹²¹ Güven verici demokratik yaklaşımın diğer yaklaşımlara göre demokratik tutumların gelişmesini daha çok desteklemesi beklenir.

10. Demokratik Tutumun Gelişmesinde Çevrenin Önemi

Bir kişinin davranışlarını ve dolayısıyla şahsiyetini, içinde bulunduğu ilişkiler ağı ve sosyal çevreyi algılaması belirlemektedir. Birey kendi değer ve beklenti sistemini dışarıdan aldığı bilgiler üzerine kurar. Birey ve çevre, birbirlerine fazla zıt düşmeyecek bir şekilde karşılıklı beklenti ve değerler sistemine sahiptir¹²²

Bireyin eğitimi okula gelmeden önce ailede, çevrede ve okul sırasında da okula paralel olarak çevrede ayrıca süregelmektedir. İdeal olan, okul içi ve dışı eğitimin birbiri ile tutarlı olması ve birbirini tamamlamasıdır.¹²³ Demokrasi kültürü açısından da bu böyledir. Bireyler demokrasi kültürüyle ilgili değerlere sahip olduğu ölçüde demokratik davranışlar yaygınlaşabilecektir. Bunu gerçekleştirmenin yolu da, ailede başlayıp okulda ve çevrede devam eden bir süreç olan eğitimden geçmektedir.¹²⁴

Çevre denince akla daha çok okul ve aile dışında kalan ortamlar gelmektedir. Arkadaş grupları, kitle iletişim araçları, ibadethaneler, sosyal kurumlar, oyun eğlence ortamları vb bu kapsamda sayılabilir.

Aileden sonra çocuğun gerek sosyalleşmesinde ve gerekse eğitimsel değerler kazanmasında arkadaş grupları çok etkilidir. Çocuğun arkadaşlarından etkilenmesi okul içinde ve dışında sürekli biçimde devam eder. Arkadaş gruplarının etkisi özellikle

---

¹²¹ Yeşil, s. 94.

¹²² Ergün, s. 176.

¹²³ Fatma Varış, Tanju Gürkan, Suat Pektaş, Dilek Gözütok, Oğuz Gürbüzürk, Cem Babadoğan, *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991, s. 16.

¹²⁴ Kıncal (b), s. 15.

ergenlik döneminde daha da artar.¹²⁵ Arkadaş grupları, demokratik tutum ve değerlerin kazandırılması bakımından da önemlidir.

Kitap, gazete, radyo, televizyon ve diğer geleneksel bilgi kaynaklarına ek olarak, elektronik teknolojisindeki hızlı gelişmeyle birlikte bilgisayar, gelişmiş bilgi ağları, uydu iletişimleri, uydu yayınları gibi yeni kaynaklar sürekli bir gelişme içindedir. Bu yeni araçlardan diğer alanların yanı sıra eğitim ve hatta aile hayatında da yararlanılmaktadır.¹²⁶

Kitle iletişim araçlarının birey üzerindeki etkisi gün geçtikçe daha da artmaktadır. Televizyon yayınlarında görülen çeşitliliğin yanı sıra özellikle son yıllarda internet ve cep telefonu teknolojisi hızla gelişmekte ve kullanımı da artmaktadır. Gençlerin televizyon ekranlarında ve internet ortamında izlediği davranış modelleri de onların demokratik tutum ve davranışlar oluşturup oluşturmamasını etkileyebilir.

Bireylerin gelişiminde önemli etkenlerden biri de çevredir. Özellikle eğitimcilerimiz eğitimin çevreye göre olması konusunda duyarlıdırlar. Birey toplumsal bir varlık olmasından ötürü sürekli değişen ve etkileşim içinde olan bir varlıktır. Etkileşim aile ve okul kadar çevre ile de olmaktadır. Çevrenin etkisiyle demokrasiye yönelik olumlu davranışlar kazanılabilir.

Demokrasi ile yerel yönetimler arasında çok yakın bir ilişki olduğu söylenegelmiştir. Bazı karşı görüşlere rağmen tarihi süreçte, demokrasinin gelişme ve yerleşmesinde yerel yönetimlerin önemli işlevler gördüğü bilinmektedir.¹²⁷ Vatandaşlar izlemek için dahi olsa sürekli meclise gitmeleri söz konusu olamaz. Ancak en basit bir şekilde vatandaşlar belediye meclislerine gidebilir, izleyici ya da katılımcı olabilir. Bu demokrasinin gelişimi açısından çok önemli bir etkidir.

---

¹²⁵ Celkan, s. 99.

¹²⁶ Kınca (b), s. 198.

¹²⁷ Kemal Görmez, "Demokratikleşme Açısından Merkezi Yönetim- Yerel Yönetim İlişkileri", *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl 2000, Sayı 4, s. 81.

Özbudun'a¹²⁸ göre, demokratik değerlerin benimsenmesi sürecinde aile, çeşitli dernekler, yerel topluluklar, ekonomik kuruluşlar, sendikalar, partiler vb. gibi tüm sosyal kurumlar görev almak zorundadırlar. Demokratik değerlerin gelecek kuşaklara öğretilmesi, benimsetilmesi önemli ve güncel bir konudur. Türkiye'deki aile ortamının çok otoriter bir nitelik yansıttığı düşünülürse, demokratik değerlerin kazandırılmasında okullara düşen rol daha büyük bir önem kazanmaktadır.

B. İlgili Araştırmalar

Demokrasi ile eğitim ilişkisini ele alan bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar;

Gömleksiz ve Kan¹²⁹ eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarını değerlendirilmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini 2004–2005 öğretim yılında Fırat Üniversitesi Eğitim fakültesinde bulunan Sosyal Bilgiler, Sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve Fen Bilgisi Programlarında okuyan son sınıf öğrencileri ile Fen ve Matematik Alanları ile Sosyal Alanlar Tezsiz Yüksek Lisans Programında kayıtlı öğrenciler oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Gözütok tarafından Türkiye'ye uyarlanan “Demokratik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin demokratik tutum puanları arasında öğrenim gördükleri bölümlere, cinsiyetlerine, anne-babalarının eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Eğitim fakültesi öğrencilerinin demokratik tutumları, tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin tutum puanlarından daha yüksek çıkmıştır. Buna karşın ailenin gelir düzeyine göre grupların demokratik tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

---

¹²⁸ Ergun Özbudun, *Tarihsel Gelişim İçinde Demokrasi ve Eğitim*, Demokrasi İçin Eğitim TED Yayını, Ankara 1989, s. 9.

¹²⁹ Mehmet Nuri Gömleksiz ve Ayşe Ülkü Kan, “Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği)” *Milli Eğitim Dergisi*, Bahar/2008, Sayı 178, s. 44.

Genç¹³⁰ “Demokratik Kazanımların Gerçekleştirilmesinde İlköğretim Öğretmenlerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmasını Erzurum il merkezinde 15 okulda, 350 öğretmene anket uygulayarak yapmıştır. Araştırma sonucunda; demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin farklı farklı etkinlikleri farklı oranda kullandıkları, diğer taraftan demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin kullandıkları etkinliklerin cinsiyetlerine ve okuttıkları sınıflara göre değişkenlik göstermediği, mesleki kıdemleri ve öğrenim durumlarına göre ise değişkenlik gösterdiği bulunmuştur.

Genç ve Kalafat¹³¹ yapmış oldukları araştırmada öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile problem çözme becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırmaya Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinin ilköğretim Bölümü (Sınıf Öğretmenliği ABD ve Fen Bilgisi Öğretmenliği ABD) Yabancı Diller Bölümü (İngilizce Öğretmenliği ABD) ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 360 öğretmen adayı katılmıştır. Verilerin toplanması amacıyla Gözütok tarafından Türkiye’ye uyarlanan “Demokratik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek yoluyla elde edilen veriler t testi ve tek yönlü Anova kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçta öğretmen adaylarının cinsiyetlerine, öğrenim şekillerine göre demokratik tutumları ile ilgili görüşleri arasında farklılık olduğu; öğrenim gördükleri sınıflara, anabilim dallarına, anne-babalarının öğrenim durumlarına göre farklılık olmadığı bulunmuştur.

Toper¹³² “İlköğretim İkinci Kademe Demokrasi Eğitimi: İkinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum ve Davranışları Sergileme Düzeyleri (Kars İli

---

¹³⁰ Salih Zeki Genç, “Demokratik Kazanımların Gerçekleştirilmesinde İlköğretim Öğretmenlerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz 2006, Sayı 171, s. 43.

¹³¹ Salih Zeki Genç ve Temel Kalafat (a), “Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 2, Sayı 2, s. 10.

¹³² Tuğba Toper “İlköğretim İkinci Kademe Demokrasi Eğitimi: İkinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Sergileme Düzeyleri (Kars İli)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Örneği)” adlı çalışmasında ilköğretim okulu ikinci kademesinde demokrasi eğitiminin yerini, bu eğitimi anlatmak, tanıtmak ve benimsetmek için ne gibi etkinliklerin yapıldığını ve bu okullarda görev yapan öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarının cinsiyet, branş ve kıdemlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın evrenini 2006–2007 öğretim yılında Kars Merkez ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 96 öğretmen oluşturmaktadır. Verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Demokratik Tutum ve Davranışları Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre örnekleme oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları yeterli düzeyde sergilemedikleri bulunmuştur.

Tanırılı¹³³ yaptığı çalışmada demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların ilköğretim ders kitaplarında yer alışı biçimini incelenmeye çalışmıştır. Araştırmanın evrenini 2005–2006 öğretim yılında ilköğretim okullarında okutulan ders kitapları oluşturmuştur. Araştırma sonunda ders kitapları içerisinde demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların, didaktik bir anlayışla ele alınmış olduğu sonucuna ulaşılmış. Demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların didaktik bir anlayış yerine, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun, onların benimseyip yaşam tarzlarına dönüştürebilecekleri bir nitelikte ele alınması, demokrasi ve insan hakları kavramları ile vatandaşlık eğitiminin karıştırılmaması, sorumlulukların hak ve özgürlük kavramlarının önüne geçirilmemesi, demokrasi ve insan hakları eğitimi verilirken toplumsal ve tarihsel süreçlerin iyi analiz edilip sistematik bir şekilde verilmesi, kurallar ve kavramsal çerçeve vermek yerine, sınılanabilir ve öğrenciler tarafından gerçek yaşamla bağdaştırılabilir nitelikteki konulara yer verilmesi, barış, hoşgörü, insan sevgisi, kardeşlik, insan haklarına saygı, çağdaşlık ve dayanışma gibi kavramlar üzerinden milli birlik ve beraberliğin pekiştirilmesi gerektiği konularında önerilerde bulunulmuştur.

---

¹³³ Hikmet Tanırılı, “Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi İle İlgili Konuların İlköğretim Kurumlarında Okutulmakta Olan Ders Kitapları İçerisindeki Yerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Erdem ve Sarıtaş¹³⁴ yaptıkları araştırmada, sınıf öğretmenliği öğrencilerinin, öğretim elemanlarının davranışlarını demokratik açıdan nasıl algıladıklarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmaya Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 319 öğrenci katılmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre öğretim elemanlarının davranışlarının demokratikliğine ilişkin öğrenci algıları cinsiyet ve öğretim türüne göre farklılık gösterirken, sınıfa göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar¹³⁵ ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerce algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçladıkları araştırmalarında araştırmanın örneklemini 2006–2007 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 15 ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenler oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Zincirci tarafından geliştirilen ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutum ile demokratik değerleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Karahan ve Arkadaşlarının¹³⁶ yaptıkları “Öğretmen Adaylarında Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme” adlı araştırmada öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeylerinin; nevroitik eğilimlere, kendini gerçekleştirme düzeyine ve sosyal ilişkilerde yeterlilik düzeyine göre değişip değişmediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada ayrıca bir sivil toplum örgütünün siyasal-kültürel

---

¹³⁴ Ali Rıza Erdem ve Emel Sarıtaş; “Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Öğretim elemanlarının Davranışlarının Demokratikliğine İlişkin Algıları (PAÜ Örneği)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2006, Sayı 16, s. 525.

¹³⁵ Engin Karadağ, Nuri Baloğlu ve Pınar Yalçınkayalar, “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik Tutumları İle Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Yıl 2006, Cilt 4, Sayı 12, s. 65.

¹³⁶ T. Fikret Karahan ve Arkadaşları, “Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2006, Sayı 30, s. 149.

etkinliklerine katılma durumu, cinsiyet ve sınıf düzeyi gibi değişkenlere göre öğretmen adaylarının demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı farklılıkların bulunup bulunmadığı da test edilmiştir. Araştırmaya 2004–2005 öğretim yılı yaz döneminde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakóltesi'nde; Yabancı Diller, Güzel Sanatlar, Bilgisayar Teknolojileri, Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Okulöncesi Eğitim ve Sınıf öğretmenliği bölümlerinde (I. ve II. öğretim gruplarında) 1. ve 4. sınıflarda öğrenim gören 723 öğrenci katılmıştır. Verilerin toplanmasında Gözütok tarafından Türkiye'ye uyarlanan Demokratik Tutum Ölçeği ve Özgüven tarafından geliştirilen Hacettepe Kişilik Envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen bulgulara göre öğrencilerin demokratik tutum düzeyleri düştükçe nevrotik eğilimlerin arttığı, kendini gerçekleştirme düzeyinin ve sosyal ilişkilerde yeterlilik düzeyinin ise düştüğü bulunmuştur. Araştırmada ayrıca bir sivil toplum örgütünün siyasal-kültürel etkinliklerine katılan öğrencilerin Demokratik Tutum Ölçeği puanlarının 1. sınıfa devam eden öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunurken, araştırmaya katılan kız ve erkek öğrencilerin demokratik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Güven'in¹³⁷ yaptığı çalışmada, tarih öğretiminde öğrencilerin demokratik tutumları üzerinde, çeşitli değişkenlerin ne gibi etkileri olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmaya Erzurum il merkezinde bulunan liselerin 3. Sınıflarında öğrenim gören 1354 öğrenci katılmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen anket formları kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin tarih derslerinde demokratik sınıf içi ortamın olması ve konuların islenişleri sırasında demokrasinin değerleri ile ilgili hususlara vurgu yapılması konusunda ifadelere yüksek bir oranda katıldıkları görölmüştür. Anne-baba eğitim düzeyinin yükselmesi ve davranış biçimlerinin demokratik olması, öğrencilerinin tutumlarını olumlu etkilemiştir. Tarih öğretmenlerinin davranış biçimleri ile öğrencilerinin demokratik tutumları arasında bir

---

¹³⁷Aydın Güven, *Tarih Öğretiminde Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum Örneği)*, (Danışman: Doç. Dr. Muammer Demirel) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005.

ilişki olduğu saptanmıştır. Yerleşim yeri ve ailenin aylık gelirin, öğrencilerin demokratik tutumlarının oluşmasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Lise türleri arasında Anadolu/Anadolu Meslek liselerinin diğer lise türlerine göre demokratik değerler konusunda daha duyarlı oldukları bulunmuştur.

Kaldırım'ın¹³⁸ “İlköğretim 8’nci Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları” adlı çalışmasında ilköğretim 8’nci sınıf kademesindeki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi müfredatı içerisinde yer alan demokrasi ile ilgili kavramları nasıl algıladıkları ve bu kavramlarla ilgili mevcut algılamalarında nelerin etkili olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya Ankara ilindeki 12 okuldan 464 8’nci sınıf öğrencisi katılmıştır. Verilen toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre öğrencilerin demokrasi kavramı içerisinde eşitlik, siyasi partiler, özgürlük ve milli egemenlik ile ilgili bazı konuları yanlış algıladıkları bulunmuştur. Öğrencilerin demokrasi algılarını en çok etkileyen faktörü olarak anne-babanın eğitim düzeyi olduğu ortaya çıkmıştır.

Gürbüz’ün¹³⁹ “İlköğretim 7 ve 8’nci Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi” konulu yüksek lisans tezinde, ilköğretim 7 ve 8’nci sınıf öğrencilerinin demokrasi ile ilgili kavramlara ulaşma düzeyleri incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar kısaca şöyle özetlenebilir: İlköğretim 7 ve 8’nci sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla “özgürlük”, en az “demokrasi eğitimi” kavramına ilişkin ifadeler katıldıkları ortaya çıkmıştır. Demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız kaldıkları unsurun “vatandaşlık” olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrenciler arasında “eşitlik, özgürlük ve hoşgörü” kavramlarına ilişkin anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Koç’un¹⁴⁰ beden eğitimi öğretmenlerinin demokratik tutumlarının belirlenmesi ve

---

¹³⁸ Elif Kaldırım, “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2005, Cilt 25, Sayı 3, s. 143.

¹³⁹ Gürbüz, s. II.

¹⁴⁰ Koç, s. 110-111.

çeşitli değişkenler açısından incelenmesi konulu tezi, 2007-2008 eğitim öğretim yılında Türkiye'nin 7 bölgesinden, seçilen 7 il merkezinde devlet okullarında görev yapan kadrolu 459 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek düzeyde demokratik tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim seviyesi ve görev süresine göre bir farklılık bulunmamıştır. Yalnızca görev yapılan illere göre manidar bir farklılık bulunmuştur.

Demirbolat'ın¹⁴¹ “Demokrasi ve Demokratik Eğitim” eserinde, bireylere demokratik davranışları kazandırmada sınıf öğretmenlerinin rolünün önemine vurgu yapılmaktadır. Araştırmaya göre sınıf öğretmenleri: Öğrencilerinin benlik bilincinin gelişimine olumlu katkı; Öğrencilere bağımsız düşünme alışkanlığı kazandırma; Demokratik bir iletişim ortamı yaratma açılarından kendilerini “çok iyi” algılamaktadırlar.

Gözütok'un¹⁴² Ankara'da ilköğretim ve lise öğretmenleri ve öğretmen adayları üzerinde yaptığı “öğretmenlerin demokratik tutumları” araştırmasına göre: Aday öğretmenler asıl öğretmenlere oranla daha demokratik tutuma sahiptirler. Genç öğretmenler kıdemli öğretmenlere göre daha demokratik tutuma sahiptirler. Lise öğretmenleri ilköğretim öğretmenlerine göre daha demokratik tutuma sahiptirler. İlköğretim okulu mezunu öğretmenler daha demokratik tutuma sahiptirler. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri diğer branş öğretmenlerine göre daha az demokratik tutuma sahiptirler.

Büyükkaragöz, Kesici ve Yılmaz,¹⁴³ yükseköğretim programlarının demokrasi bilinci kazandırmaya katkısının incelendiği eserlerinde, 1995 yılı öncesindeki yükseköğretim programlarını kapsamaktadır.

---

¹⁴¹ Ayşe Demirbolat, *Demokrasi ve Demokratik Eğitim*. Eğitim Yönetimi, Sayı 18, 1999.

¹⁴² Gözütok, s. Yok.

¹⁴³ Savaş Büyükkaragöz, Şahin Kesici ve Ali Yılmaz, *Yüksek Öğretim Programları ve Demokratik Tutumlar*, TDV Yayınları, Ankara 1995.

Büyükkaragöz ve Kesici'nin¹⁴⁴ “öğretmenlerin demokrasi ve hoşgörü alanındaki tutumlarının hangi düzeyde olduğu”na ilişkin yaptıkları araştırma ile ilgili bulgular aşağıda özetlenmiştir: Bayan ve erkek ilkökul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusunda sergiledikleri tutumlar arasındaki fark bayanlar lehine bulunmuştur. Değişik alanlarda (Sosyal Bilimler, Türkçe, Matematik) “Lisans Tamamlayan” ilkökul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasında belirgin bir fark bulunamamıştır. Farklı yerlerde (il-ilçe, kasaba-köy) görev yapan ilkökul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasındaki fark il ve ilçede çalışan öğretmenlerin lehine bulunmuştur.

Büyükkaragöz,¹⁴⁵ “Türkiye’de Demokrasi Eğitimi ve Eğitim Programları” adlı araştırmasında ise, şu konulara değinmektedir; Demokratik anlayışın gelişme ve yerleşmesinde önemli rollere sahip olan toplumdaki en önemli kurumlardan birisi de okuldur. Okul demokratik değerleri geliştirerek, içinde yaşadığımız toplumun kültürüne katkıda bulunması bakımından çok büyük öneme sahiptir. Bu araştırma ile demokrasinin genel nitelikleri, demokrasi ile ilgili konuların toplumun kültürüyle olan yakın ilişkileri, eğitim programlarında yer alan demokrasi ile ilgili konular ve kavramlar derlenip toplanmıştır. Bilindiği gibi, eğitim programları daima dinamik özellikler taşımaları, çağdaş gelişme ve anlayışlara, toplumun istek ve beklentilerine açık olmalıdır. Demokratik davranışları benimseyen insanların yetiştirilmesi konusu büyük bir önem arz etmektedir.

Gülmez¹⁴⁶ “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi” adlı bir çalışma ile; insan hakları ve demokrasi eğitiminin hukuksal dayanaklarını, uluslararası belgelerde insan haklarını, ilkökul program ve kitaplarında insan hakları ve demokrasi eğitimi, ortaokul program ve kitaplarında insan hakları ve demokrasi eğitimi, insan hakları eğitimi konusunda uluslararası toplantıları, eğitim hakkı belgeleri, insan hakları eğitimi belgeleri

---

¹⁴⁴ Savaş Büyükkaragöz ve Şahin Kesici, *Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi*, TDV Yayınları, Ankara 1998.

¹⁴⁵ Savaş Büyükkaragöz (b), *Türkiye’de Demokrasi Eğitimi ve Eğitim Programları*, Konya 1989.

¹⁴⁶ Mesut Gülmez, *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Yayınları, Ankara 1994.

gibi konuları ele almıştır.

Büyükkaragöz¹⁴⁷, “Orta Öğretimde Demokrasi Eğitimi” adlı araştırmasında, demokrasi eğitiminin özellikleri, çeşitli ülkelerdeki uygulamalar, bu alanda yapılan çalışmalar üzerinde durmuştur. Bu sonuçlardan bazıları ise özetle şunlardır: Kadın ve erkek öğretmenlerin demokratik tutumları arasında fark bulunamamıştır. Kız ve erkek öğrenciler arasında demokratik tutum ve davranışlar bakımından kızlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İl ve ilçe merkezlerinde görev yapma, bayan ya da erkek olma, öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarında bir farka yol açmaktadır. Öğretmenler tutum yönünden öğrencilerine nazaran demokratik olmasına rağmen, davranış bakımından öğrencilerin daha demokratik olduğu anlaşılmaktadır. İl merkezlerinde öğrenim gören öğrenciler ilçe merkezlerinde öğrenim görenlere nazaran daha demokratik bir davranışı yansıtmaktadır.

---

¹⁴⁷ Büyükkaragöz (a), s. 90-94.

III. YÖNTEM

A. Araştırma Modeli

Bu çalışma ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokratik tutumlarını var olduğu şekliyle belirlemeyi amaçladığı için genel tarama modelinde, survey tipi bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez.¹⁴⁸

Bu araştırmada ilköğretim öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumları, bu tutumları etkileyebileceği düşünülen bazı sosyo-ekonomik değişkenler açısından ele alınmıştır. Bu değişkenler cinsiyet, sınıf düzeyi, okul çevresi, sınıf mevcudu, baba mesleği, anne çalışma durumu, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, ailede karar alma durumu, kardeş sayısı ve ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu durumudur.

B. Çalışma Grubu

Çalışma kapsamında bulunan ilköğretim okulları ile bu ilköğretim okullarında çalışma grubunu oluşturan öğrenci sayıları Tablo-2’de gösterilmiştir. Araştırma verileri Erzincan ilinde, 2009-2010 öğretim yılında eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten 10 ilköğretim okulunun 6, 7 ve 8’inci sınıflarında bulunan 1305 öğrenciden elde edilmiştir.

---

¹⁴⁸ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın, Ankara 2005, s. 77.

Tablo 2: Çalışma Grubunda Bulunan İlköğretim Okulları

Okul Kodu	Sosyo-Ekonomik		Yüzdesi
	Çevre	Öğrenci Sayısı	
A	Orta	123	9.4
B	Alt	49	3.8
C	Üst ve Orta	112	8.6
D	Alt	115	8.8
E	Üst ve Orta	148	11.3
F	Orta	111	8.5
G	Üst ve Orta	315	24.1
H	Alt	155	11.9
İ	Orta	91	7.0
J	Orta	86	6.6
Toplam		1305	100

Öğrencilerin 655’i erkek, 650’si kız öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan ilköğretim okullarının seçiminde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyleri temsil edecek okulların seçimine dikkat edilmiştir. İl merkezindeki (C), (E) ve (G) kodlu ilköğretim okulları üst ve orta sosyo-ekonomik çevreyi temsil ederken, yatılı olan (H) kodlu ilköğretim okulu ile (B) ve (D) kodlu ilköğretim okulları alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil etmektedir. Diğer okullar daha çok orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen öğrencilerin daha yoğun olarak bulunduğu ilköğretim okullarını temsil etmektedir. Çalışma grubunu oluşturan ilköğretim okullarından üç tanesi ilçe merkezinde, diğerleri ise il merkezinde bulunmaktadır.

C. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ile “Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Hem kişisel bilgi formu hem de tutum ölçeği, uzman ve danışman desteği de alınarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımlı değişkenleri ile ilgili veriler kişisel bilgi formu ile toplanmıştır. Kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, baba mesleği, anne mesleği, anne ve okul ve sınıf düzeyinin yanı sıra, kardeş sayısı, kaçınıcı kardeş olduğu, baba mesleği, anne mesleği, baba öğrenim düzeyi, anne öğrenim düzeyi, evde karar alma durumu, kardeş sayısı ve kaçınıcı kardeş olduğu ile ilgili sorular bulunmaktadır.

2. Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeği ve Geliştirilmesi

Öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanlarını tespit etmek için “Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. İlköğretim öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarını tespit etmek için geliştirilmiş ölçek bulunmadığından, ilköğretim öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarını tespit etmek üzere araştırmacı tarafından, uzman ve danışman desteği de alınmak suretiyle geliştirilen ölçek kullanılmıştır.

Ölçek geliştirme sürecinde, madde havuzunun oluşturulması için ilgili literatür taranmış, 5-8’nci sınıf öğrencilerine demokrasi ve insan ilişkileri ile ilgili kompozisyon yazmaları istenmiştir. İlgili literatürün yanı sıra öğrencilerin yazdığı kompozisyonlardan yola çıkılarak toplam 63 maddeden oluşan ilk taslak oluşturulmuştur. Taslağın oluşturulmasında ayrıca hukuk, eğitim, sosyal bilgiler alanı çalışanlarından oluşan uzman görüşüne başvurulmuştur. Tavşancıl’a¹⁴⁹ göre uzman görüşüne başvurmak, ölçeğin geçerliliğini sağlamak için yapılmış bir etkinlik olarak görülebilir ve kapsam geçerliliği içinde değerlendirilen bu geçerlilik türü yüzeysel (görünüş) geçerliliği olarak da bilinir. Öğrenci kompozisyonları, ilgili literatür ve uzman görüşü dikkate alınarak hazırlanan 63 maddelik ilk taslak, Erzurum ilinde farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen okullarda bulunan 90 öğrenciye uygulanmış, elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçekteki madde sayısı 28’e indirilmiştir. Maddelerin ortak varyanslarının düşük olması

---

¹⁴⁹ Tavşancıl, s. 37.

ihtimali dikkate alınarak fazla madde ile başlanmıştır.^{150,151} Bu şekilde oluşturulan 28 maddelik taslak ölçek Tablo 2’de belirtilen ve çalışma grubunu oluşturan ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8’inci sınıftaki 1305 öğrenciye uygulanmıştır.

Ölçekte yer alan maddeler “hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “Çok katılırım” şeklinde derecelendirilerek düzenlenmiştir. Taslak ölçekte yer alan maddelerden 4’ü olumsuz ifadelerden oluşmuştur.

Tablo 3: Ölçek Maddesi Silindiğinde Ölçek Ortalaması, Ölçek Varyansı, Güvenirlik Katsayısı ve Madde Toplam Puan Korelasyonları

Madde No	Madde Silindiğinde			Madde Toplam Puan Korelasyonu
	Ölçek Ortalaması	Ölçek Varyansı	Cronbach's Alpha	
5	93.6954	139.277	0.686	0.412
6	93.6231	139.534	0.688	0.378
9	93.8427	140.042	0.689	0.355
10	94.1662	141.044	0.693	0.282
11	93.7033	138.730	0.685	0.42
14	94.4214	141.565	0.694	0.283
15	94.1899	142.641	0.696	0.252
16	93.8744	135.290	0.679	0.485
23	95.0485	140.086	0.698	0.22
24	95.3927	141.455	0.701	0.184
26	93.7587	137.662	0.683	0.446
27	94.3323	137.365	0.688	0.344
28	93.8299	140.615	0.691	0.316

Madde toplam puan korelasyon katsayısı, ölçekte yer alan her bir maddenin ölçeğe katkısının ne kadar olduğunu gösterir. Bu değer yüksek olması ifadelerin ölçeğe katkısının önemli olduğunu gösterir.¹⁵² Madde toplam puan korelasyon

¹⁵⁰ Hüner Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlik ve Geçerlilik*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s. 362.

¹⁵¹ Necla Öner, *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler*, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul 1997, s. 21.

¹⁵² Şeref Kalaycı, *Faktör Analizi*, Ş. Kalaycı (Edit.), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri içinde, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2006, s. 321-331.

katsayılarının yüksek olması maddelerin benzer davranışları örneklediğini ve testin iç tutarlılığının da yüksek olduğunu gösterir.¹⁵³ Taslak ölçeğin uygulanmasından elde edilen ölçek maddesi silindiğinde ölçek ortalaması, ölçek varyansı, ölçek güvenilirliği ile madde toplam puan korelasyonları Tablo 3'te gösterilmiştir. Madde toplam puan korelasyonları düşük bulunan maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

Faktör analizi, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi, az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan istatistiksel bir tekniktir.¹⁵⁴ Faktör analizi; veri setinin faktör analizi için uygunluğunun değerlendirilmesi, faktörlerin elde edilmesi, faktörlerin rotasyonu ve faktörlerin isimlendirilmesi olmak üzere dört aşamada gerçekleştirilir.¹⁵⁵ Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığı belirlendikten sonra faktörlerin oluşturulması için öz değer istatistiği hesaplanarak çizgi grafiği oluşturulmuştur. Faktörlerin rotasyonu sürecinde varimax rotasyonu kullanılmıştır.

Tablo 4: KMO and Bartlett's Test Sonuçları

Tablo 4: KMO and Bartlett's Test Sonuçları		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.821
Bartlett's Test of Sphericity:	X ²	2061.402
	Df	78
	Sig.	.000*

* p < .01

Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ile Barlett Testi ile incelenmiş olup test sonuçları tablo 3'de gösterilmiştir. Bulunan KMO değeri (0,821) ile anlamlı bulunan Barlett Testi sonuçları (X²₍₇₈₎: 2061,402, p < .001) verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.¹⁵⁶

Ölçekte yer alması istenen faktör sayısını belirlemek için öz değer istatistiği

¹⁵³ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem-A Yayınevi, Ankara 2008, s. 126.

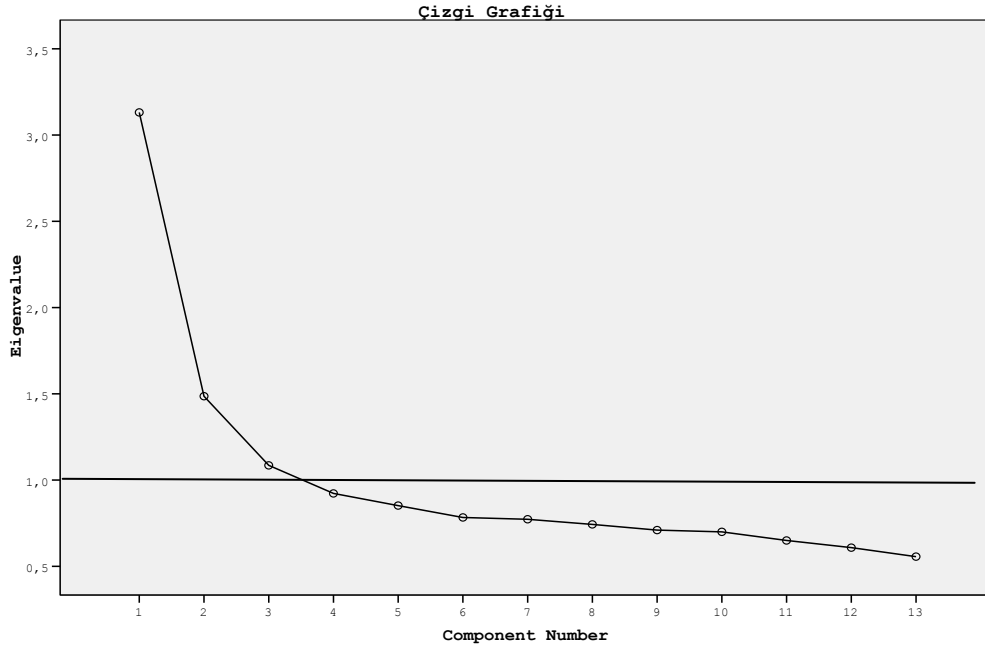
¹⁵⁴ Büyüköztürk, s. 117.

¹⁵⁵ Kalaycı, s. 321-331.

¹⁵⁶ Büyüköztürk, s. 126.

(Eigenvalue) kullanılmıştır. Faktörlerce açıklanan varyansı hesaplamının yanı sıra önemli faktör sayısına karar vermede de öz değer istatistiğinden yararlanılır.¹⁵⁷ Geliştirilen ölçek için öz değer grafiği, Grafik 1’de gösterilmiştir. Grafikte öz değeri 1’in üzerinde olan üç önemli faktör tespit edilmiştir.

Grafik 1: Faktör Analizi Çizgi Grafiği

¹⁵⁷ Büyüköztürk, s. 125.

Tablo 5: Öz Değer İstatistiği ve Toplam Açıklanan Varyans

Bileşen	Başlangıç Öz Değerleri			Döndürülmüş Kareli Ağırlıklar Toplamı		
	Toplam	Varyans	Yığılmalı	Toplam	Açıklanan (%)	
		%	%		Varyans	Yığılmalı
1	3.131	24.086	24.086	3.131	24.086	24.086
2	1.486	11.430	35.516	1.486	11.430	35.516
3	1.085	8.348	43.864	1.085	8.348	43.864
4	.923	7.097	50.961			
5	.852	6.553	57.514			
6	.783	6.025	63.539			
7	.773	5.945	69.484			
8	.743	5.715	75.199			
9	.710	5.462	80.660			
10	.700	5.383	86.043			
11	.650	4.999	91.042			
12	.608	4.679	95.721			
13	.556	4.279	100.000			

Açıklanan faktör sayısı ile her bir faktörün açıkladığı varyans ve yığılmalı varyans yüzdeleri Tablo 5’de gösterilmiştir. Tablo 5’den de görüldüğü gibi öz değeri 1’den büyük olan üç faktör bulunmaktadır. Faktörler elde etmek için varimax rotasyonu kullanılmıştır. Rotasyonun amacı, yorumlanabilir, anlamlı faktörler elde etmektir.¹⁵⁸ Birden fazla faktörde birbirine yakın düzeyde yük alan maddelerle hiçbir faktörde yer almayan maddeler analizden çıkarılmış ve böylece 13 maddeden oluşan ölçek oluşturulmuştur.

Birinci faktör toplam varyansın % 24.086’sını, ikinci faktör % 11.43’ünü, üçüncü faktör ise % 8.348’ini açıklamaktadır. Ölçeğin tamamı toplam varyansın % 43.864’ünü açıklamaktadır.

Geliştirilen ölçek ile ilgili ortak varyanslar Tablo-6’da gösterilmiştir. 28 maddelik ölçekten seçilen 13 maddelik ölçek için tespit edilen faktör ortak varyansları .342 ile .64

¹⁵⁸ Kalaycı, s. 321-331.

arasında değişmektedir.

Tablo 6: Ortak Varyans Tablosu

Madde No	Maddeler	Faktör Ortak Varyansı (Extraction)
5	Demokratik tutum ve davranışları ile öğretmen öğrencisine örnek olmalıdır.	.435
6	Erkekler ve kadınlar eşit haklara sahip olmalıdır.	.399
9	Bir problemle karşılaştığımızda başkalarının görüşlerinden faydalanmalıyız.	.342
10	Herkesin mülkiyet (para, ev, araba, eşya, arsa, vb sahip olma) hakkı olmalıdır.	.351
11	Hangi eğitsel kulübü seçeceğine öğrenci kendisi karar vermelidir.	.463
14	Siyasi partiler demokrasi için gereklidir.	.549
15	Hukuk kuralları her şeyin üstünde olmalıdır.	.409
16	Yöneticiler tarafsız olmalıdır.	.495
23	Hangi dersi alacağımıza biz karar vermeliyiz.	.640
24	Öğretmenimizi kendimiz seçmeliyiz.	.419
26	Demokrasi için özgür ve adil seçimler olmalıdır.	.417
27	Okulumuzu kendimiz seçmeliyiz.	.374
28	Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması önemlidir.	.435

Tablo 7: Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

Madde No	Döndürülmüş Faktör Yükleri		
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
5	.657		
6	.615		
9	.613		
10	.587		
11	.549		
16	.531		
26	.519		
23		.798	
24		.701	
27		.554	
14			.723
15			.669
28			.548
Açıklanan Toplam Varyans: % 43,864	24.086	11.430	8.348

Demokrasiye Yönelik Tutum Ölçeğine ilişkin faktör analizi sonucu tespit edilen “döndürülmüş faktör yükleri” Tablo-7’de gösterilmiştir. Birinci faktör altında 7 madde, iki ve üçüncü faktörler altında ise üçer madde bulunmaktadır.

3. Ölçeğin Güvenirliği

Güvenirlik analizi için kullanılan Cronbach’s Alpha sorular arası korelasyona bağlı uyum değerleridir. Cronbach’s Alpha değeri faktör altındaki soruların toplamdaki güvenilirlik seviyesini göstermektedir. Cronbach’s Alpha değerinin .70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilir. Ancak, soru sayısı az olduğunda bu sınır .60 değeri ve üstü olarak kabul edilebilir.¹⁵⁹ Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacı ile Cronbach’s Alpha katsayısı hesaplanmış ve .71 bulunmuştur. Alt ölçekler bakımından güvenilirlik katsayıları ise birinci faktör için .72, ikinci faktör için .53, üçüncü faktör için .43 bulunmuştur. İkinci ve üçüncü faktör için bulunan güvenilirlik katsayıları düşük olduğundan, bu çalışmada ölçeğin tamamına ait sonuçlar dikkate alınmış, alt faktörler açısından değerlendirme yapılmamıştır.

Tablo 8: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Cronbach’s Alpha Güvenirlik Katsayıları

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Faktör I	7	.72
Faktör II	3	.53
Faktör III	3	.43
Ölçeğin Tamamı	13	.71

Ölçeğin tamamından alınabilecek en yüksek puan 65, en düşük puan ise 13’tir. Ölçekten yüksek puan almak demokrasiye yönelik olumlu tutum olarak değerlendirilirken, düşük puanlar olumsuz tutum olarak değerlendirilmiştir.

¹⁵⁹ Beril Sipahi, E. Serra Yurtkoru ve Murat Çinko, *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2006, s. 89.

Madde ayırt edicilik gücü indeksi testte kullanılan herhangi bir maddenin ilgili konuda yeterli ve yetersiz öğrencileri birbirinden ayırd etme gücünü hesaplamak için kullanılır. Özellikle güvenilirlik ve geçerlilik için önemli bir özelliktir. Hatta maddenin bu özelliği maddenin ölçme amacını yansıttığından “Madde Geçerlilik Katsayısı” olarak da adlandırılmaktadır.¹⁶⁰

Tablo 9: Maddelere İlişkin Puanlarının Üst ve Alt Gruplara Göre Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları

Madde	Üst Grup			Alt Grup			t	Sd	p
	N	$\bar{X}$	Ss	N	$\bar{X}$	Ss			
5	353	4.81	0.53	342	3.42	1.33	18.155	693	.000*
6	351	4.82	0.61	349	3.37	1.49	16.818	698	.000*
9	353	4.63	0.71	339	3.29	1.41	15.856	690	.000*
10	353	4.48	0.82	351	3.11	1.31	16.621	702	.000*
11	353	4.82	0.50	344	3.40	1.39	18.023	695	.000*
14	353	4.09	1.02	337	3.08	1.28	11.500	688	.000*
15	352	4.29	0.92	346	3.19	1.26	13.122	696	.000*
16	352	4.79	0.57	338	2.91	1.38	23.518	688	.000*
23	353	3.84	1.48	344	2.20	1.36	15.246	695	.000*
24	353	3.52	1.57	340	1.94	1.22	14.814	691	.000*
26	353	4.78	0.61	344	3.13	1.31	21.515	695	.000*
27	353	4.51	0.91	350	2.68	1.46	19.929	701	.000*
28	353	4.70	0.70	354	3.47	1.36	15.117	705	.000*

* p < .001

Ölçekte yer alan maddelerin yeterince ayırt edici olup olmadığını tespit etmek için ölçekten en yüksek ve en düşük puan alan üst ve alt % 27'lik gruplar belirlenmiştir. Üst ve alt gruplarda maddelere verilen cevaplara ilişkin ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız örnek t-testi ile bakılmıştır. Bağımsız örnek t-testi sonuçları tablo 9'da gösterilmiştir. Ölçekte bulunan 13 madde için alt ve üst gruplarda verilen cevaplar arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç, ölçekte yer alan maddelerin yeterince ayırt edici olduğunu göstermektedir. Özgüven'e¹⁶¹ göre bu sonuç ölçeğin güvenilirliğinin yüksekliğine bir ipucu olarak değerlendirilebilir.

¹⁶⁰ Gülşah Başol, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Lisans Yayınevi, İstanbul 2008, s. 142.

¹⁶¹ İbrahim Ethem Özgüven, *Psikolojik Testler*, PDREM Yayınları, Ankara 1999, s. 430.

4. İstatistiksel İşlemler

Araştırma sorularını cevaplandırmak için yüzde ve frekans dağılımlarının yanı sıra çeşitli istatistiksel teknikler kullanılmıştır. İki grup ortalamasını karşılaştırmak için bağımsız t-testi yapılmıştır. İki'den fazla gruba ait karşılaştırmalarda ise gruplar arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü ANOVA testi kullanılmış^{162,163} anlamlı fark bulunan durumlarda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için LSD testinden yararlanılmıştır. Tek yönlü ANOVA testi varsayımlarının karşılanmadığı durumlarda non-parametrik alternatifi olan Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı bulunduğu durumlarda farkın kaynağını tespit etmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

---

¹⁶² Remzi Altunışık, Recai Çoşkun, Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri 'SPSS Uygulamalı'*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya 2007, s. 331.

¹⁶³ Büyüköztürk, s. 44.

IV. BULGULAR

Bu bölümde, kişisel bilgi formu ile demokrasiye yönelik tutum ölçeğinden elde edilen veriler araştırma sorularını cevaplandırmak için uygun testler kullanılmak suretiyle analiz edilmiştir. Öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, okul çevresi, sınıf mevcudu, baba mesleği, anne çalışma durumu, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu, evde karar alma durumu, kardeş sayısı, doğum sırası değişkenlerine göre anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin bulgular sırası ile verilmiştir.

A. Cinsiyete İlişkin Bulgular

Tablo 10: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	Sd	p
Erkek	655	48.32	8.18	-2.814	1303	.005*
Kız	650	49.58	8.08			

*p < .05

Öğrencilerin cinsiyete göre öğrencilerin demokratik tutum puanlarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo-10 da verilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin 655'i erkek, 650'si ise kız öğrencilerden oluşmaktadır. Erkek öğrencilerin tutum puan ortalamasının (48.32) kız öğrencilerin tutum puan ortalamasından (49.58) daha düşük olduğu bulunmuştur. Erkek ve kız öğrencilerin tutum puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için bağımsız örnek t-testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre demokratik tutum puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{1303} = -2.814$ p < .05).

B. Sınıf Düzeyine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre demokrasiye yönelik tutum puanlarıyla ilgili betimleyici istatistikler Tablo-11'de verilmiştir. Altıncı sınıf öğrencilerinin

Demokratik Tutum puan ortalaması 46.86, yedinci sınıf öğrencilerinin puan ortalaması 49.47 ve sekizinci sınıf öğrencilerin puan ortalaması 50.49 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin Demokrasiye Yönelik Tutumu Puan ortalamasının 48.95 olduğu görülmektedir.

Tablo 11: Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler

Sınıflar	N	$\bar{X}$	Ss
6	433	46.86	8.01
7	435	49.47	8.29
8	437	50.49	7.74
Toplam	1305	48.95	8.15

Tablo 12: Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	LSD
Gruplar arası	3040.838	2	1520.419	23.666	.000*	6-7, 6-8
Gruplar içi	83646.514	1302	64.245			
Toplam	86687.352	1304				

* p < .001

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre demokrasiye yönelik tutum puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü ANOVA testi yapılmış ve test sonuçları Tablo-12’de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin kayıtlı oldukları sınıflara göre demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(2-1302)}$: 23.666, p < .001). Farkın kaynağını bulmak için LSD testi yapılmıştır. Test sonuçları, farkın kaynağının altıncı sınıf öğrencilerinin tutumları ile diğer sınıf öğrencilerinin (7 ve 8) tutum puanları arasındaki fark olduğunu göstermektedir.

C. Okul Çevresine İlişkin Bulgular

Tablo 13: Öğrencilerin Okullarına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Okul Adı	Sosyo- Ekonomik Çevre	N	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	p	Mann Whitney U
(A)	Orta	123	676.07	9	127.914	.000*	A-B, A-G,
(B)	Alt	49	537.57				A-H, A-İ,
(C)	Üst ve Orta	112	765.09				B-C, B-E,
(D)	Alt	115	630.77				B-F, B-G,
(E)	Üst ve Orta	148	712.06				B-H, C-D,
(F)	Orta	111	691.41				C-H, C-İ,
(G)	Üst ve Orta	315	761.03				C-J, D-G,
(H)	Alt	155	392.94				D-H, E-H,
(İ)	Orta	91	563.19				E-J, E-İ,
(J)	Orta	86	586.37				F-H, F-İ,
Toplam		1305					G-H, G-İ,
							G-J, H-İ,
							H-J

*p < .001

Okullara göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan sıra ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo-13’de gösterilmiştir. Okul çevresine göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan sıra ortalamaları 765.09 ile 392.94 arasında değişmektedir. Sıra ortalamasının daha düşük olduğu ilköğretim okullarında demokrasiye yönelik tutumun daha olumsuz olduğu söylenebilir.

Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre öğrencilerin okullara göre tutum puan sıra ortalamalarının farklı olduğu bulunmuştur ($X^2_{(9)}$: 127.914, $p < .001$). Farkın kaynağını tespit üzere yapılan Mann Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları birçok okul arasındaki sıra farkının önemli olduğunu göstermektedir. Yatılı olan (H) kodlu ilköğretim okulu öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının diğer okul öğrencilerine göre daha düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

D. Sınıf Mevcuduna İlişkin Bulgular

Tablo 14: Öğrencilerin Sınıf Mevcutlarına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler

Sınıf mevcutları	N	$\bar{X}$	Ss
14-19 (A)	233	50.27	7.74
20-24 (B)	293	48.43	8.59
25-29 (C)	391	48.11	8.10
30-34 (D)	235	50.77	7.35
35-40 (E)	153	47.26	8.51
Toplam	1305	48.95	8.15

Araştırmaya konu okullarda 14-19 aralığı sınıf mevcudu demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 50.27, 20-24 aralığı sınıf mevcudu demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 48.43, 25-29 aralığı sınıf mevcudu demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 48.11, 30-34 aralığı sınıf mevcudu demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 51.77, 35-40 aralığı sınıf mevcudu demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 47.26'dır. Tüm okulların ortalaması ise 48.95'dir.

Tablo 15: Öğrencilerin Sınıf Mevcutlarına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	LSD
Gruplar arası	1975.531	4	493.883	7.579	.000*	A-B, A-C,
Gruplar içi	84711.821	1300	65.163			A-E, B-D,
Toplam	86687.352	1304				C-D, D-E

*p < .001

Öğrencilerin sınıf mevcutlarına göre demokrasiye yönelik tutum puanlarıyla ilgili tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 15'de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin sınıf mevcutlarına göre demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(4-1300)}: 7.579, p < .001$).

Farkın kaynağını bulmak için yapılan LSD analizinde, farkın kaynağının sınıf mevcudu 20-24 ile 30-34, 25-29 ile 30-34, 30-34 ile 35-40 olan öğrencilerin ve sınıf mevcudu 14-19 olan öğrenciler ile diğer sınıf mevcutlu öğrencilerin tutum puanları arasındaki fark olduğunu göstermektedir.

E. Baba Mesleğine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba mesleği memur olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 784, baba mesleği serbest meslek olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 637, baba mesleği işçi olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 615, baba mesleği esnaf olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 647, baba mesleği çiftçi olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 473, şu anda babası çalışmayanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 531'dir.

Tablo 16: Öğrencilerin Baba Mesleklerine Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Meslekler	N	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	p	Mann Whitney U
Memur (A)	401	784.11	5	96.072	.000*	A-B, A-C, A-D,
Serbest (B)	212	637.45				A-E, A-F, B-E,
İşçi (C)	306	615.78				C-E, D-F, D-E
Esnaf (D)	161	647.94				
Çiftçi (E)	169	473.88				
İşsiz (F)	56	531.45				
Toplam	1305					

*p < .001

Baba mesleklerine göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo-16'da gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin baba mesleklerine göre tutum puanı sıra ortalamalarının arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur (X²₍₅₎: 96,072, p < .001). Farkın kaynağını tespit etmek üzere yapılan Mann Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları babası memur ile serbest meslek,

memur ile işçi, memur ile esnaf, memur ile çiftçi, memur ile işsiz, serbest meslek ile çiftçi, işçi ile çiftçi, esnaf ile işsiz ve esnaf ile çiftçi arasındaki sıra farkının önemli olduğunu göstermektedir. Daha düşük düzeyde eğitim öğretim gerektiren meslek gruplarında sıra ortalamasının düşük, diğerlerinde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Örneğin babası işsiz olanlarla baba mesleği çiftçi ve işçi olan öğrencilerinin tutum puan ortalama sırasının düşük, diğer taraftan babası memur olan öğrencilerin tutum puan ortalama sırasının yüksek olduğu bulunmuştur

F. Anne Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular

Öğrencilerin anne çalışma durumuna göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanlarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo-17 de verilmiştir. Annesi çalışan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalaması 51.37 iken annesi çalışmayan öğrencilerin tutum puan ortalaması ise 48.74 olarak bulunmuştur.

Tablo 17: Anne Çalışma Durumuna Göre Öğrencilerin Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Anne Çalışma Durumu	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	T	Sd	p
Çalışan	103	51.37	8.38	3.152	1303	.002*
Ev Hanımı	1202	48.74	8.10			

*p < .005

Öğrencilerin anne çalışma durumuna göre, demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek için bağımsız örnek t-testi yapılmıştır. Test sonuçları, anne çalışma durumuna göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir ($t_{1303}=3.152$ p < .005). Annesi çalışan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

G. Baba Öğrenim Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin babası diplomasız olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 419, babası ilkokul mezunu olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 579, babası ortaokul mezunu olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 643, babası lise veya

dengi okul mezunu olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 683, babası üniversite mezunu olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 842'dir.

Tablo 18: Öğrencilerin Baba Öğrenim Durumuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Öğrenim Kademeleri	N	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	p	Mann Whitney U
Diplomasız (A)	95	419.14	4	115.219	.000*	A-B, A-C,
İlkokul (B)	431	579.62				A-D, A-E,
Ortaokul (C)	260	643.63				B-C, B-D,
Lise veya dengi (D)	280	683.93				B-E, C-E,
Üniversite (E)	234	842.61				D-E
Toplam	1300					

*p < .001

Baba öğrenim durumlarına göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo-18'de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin baba öğrenim durumlarına göre tutumlarının farklı olduğu bulunmuştur ($X^2_{(3)}: 96,268, p < .001$). Farkın kaynağını tespit etmek üzere yapılan Mann Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları babası diplomasız ile ilkököl, diplomasız ile ortaokul, diplomasız ile lise veya dengi, diplomasız ile üniversite, ilkököl ile ortaokul, ilkököl ile lise veya dengi, ilkököl ile üniversite, ortaokul ile üniversite ve lise veya dengi okul ile üniversite mezunları arasındaki sıra farkının önemli olduğunu göstermektedir. Baba öğrenim durumu düşük olan öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının diğer öğrencilere göre daha düşük düzeyde, baba öğrenim durumu üniversite mezunu olan öğrencilerin ise daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

H. Anne Öğrenim Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 19: Öğrencilerin Anne Öğrenim Durumuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Öğrenim Kademeleri	N	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	p	Mann Whitney U
Diplomasız (A)	259	502.86	3	92.268	.000*	
İlkokul (B)	690	642.67				A-B, A-C,
Ortaokul (C)	152	714.32				A-D, B-C,
Lise ve Üzeri (D)	204	832.86				B-D, C-D
Toplam	1305					

*p < .001

Araştırmaya katılan öğrencilerin annesi diplomasız olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 502, annesi ilkokul mezunu olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 642, annesi ortaokul mezunu olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 714, annesi lise ve üzeri okul mezunu olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 832'dir.

Anne öğrenim durumlarına göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo-19'da gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin anne öğrenim durumuna göre tutumlarının farklı olduğu bulunmuştur ($X^2_{(3)}: 96,268, p < .001$). Farkın kaynağını tespit üzere yapılan Mann Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları annesi diplomasız ile ilkokul, diplomasız ile ortaokul, diplomasız ile lise ve üzeri, ilkokul ile ortaokul, ilkokul ile lise ve üzeri ve ortaokul ile lise ve üzeri okul mezunları arasındaki sıra farkının önemli olduğunu göstermektedir. Anne öğrenim durumu düşük olan öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının diğer öğrencilere göre daha düşük düzeyde, anne öğrenim durumu yüksek olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarının ise daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

İ. Evde Karar Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Yapılan değerlendirme sonucunda öğrencilerin evde karar alma durumunda baba baskın olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 559, evde karar alma durumunda anne ve baba baskın olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 581, evde karar alma durumunda ailecek ortak olanların demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalaması 724'dür.

Tablo 20: Öğrencilerin Evlerinde Otorite Olan Kişiyeye Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Evin Otorite Kişisi	N	Sıra Ortalaması	Sd	X²	p	Mann Whitney U
Baba (A)	171	559.22	2	49.452	.000*	
Anne-Baba Ortak (B)	605	581.27				A-C, B-C
Ailece Ortak (C)	490	723.91				
Toplam	1266					

*p < .001

Evlerinde otorite olan kişiyeye göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo-20'de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin evlerinde otorite olan kişiyeye göre tutumlarının farklı olduğu bulunmuştur ($X^2_{(2)}: 46,452, p < .001$). Farkın kaynağını tespit etmek üzere yapılan Mann Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları evde karar alma durumunu göre baba ile ailecek ortak ve anne-baba ile ailecek ortak arasındaki sıra farkının önemli olduğunu göstermektedir. Evlerinde baba otorite olan öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının diğer öğrencilere göre daha düşük düzeyde, evlerinde ailecek ortak karar alan öğrencilerin ise demokrasiye yönelik tutumlarının daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

J. Kardeş Sayısına İlişkin Bulgular

Tablo 21: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler

Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	Ss
0-1 Kardeş (A)	412	50.31	7.70
2 Kardeş (B)	451	49.42	7.98
3 Kardeş (C)	227	47.42	8.53
4 ve Fazla (D)	214	46.98	8.39
Toplam	1304	48.95	8.15

Araştırmaya konu kardeş sayısı 0 ve 1 olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 50.31, kardeş sayısı 2 olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 49.42, kardeş sayısı 3 olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 47.42, kardeş sayısı 4 ve fazla olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 46.98'dir. Tüm öğrencilerin ortalaması ise 48.95'dir.

Tablo 22: Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	LSD
Gruplar arası	2215.368	3	738.456	11.369	.000*	A-C, A-D,
Gruplar içi	84436.588	1300	64.951			B-C, B-D
Toplam	86651.956	1303				

*p < .001

Öğrencilerin kardeş sayılarına göre demokrasiye yönelik tutum puanlarıyla ilgili tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 23'de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin kardeş sayılarına göre demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(3-1300)}$: 11.369, $p < .001$). Farkın Kaynağını bulmak için LSD testi yapılmıştır. Test sonuçları, farkın kaynağının kardeş sayısı 0-1 olan öğrencilerin tutumları ile kardeş sayısı 3 ve 4 olan

öğrencilerin tutumları; kardeş sayısı 2 olan öğrencilerin tutumları ile 3 ve 4 olan öğrencilerin tutum puanları arasındaki fark olduğunu göstermektedir.

K. Kaçınıcı Çocuk Olduğuna İlişkin Bulgular

Tablo 23: Öğrencilerin Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Betimleyici İstatistikler

Kaçınıcı Çocuk	N	$\bar{X}$	Ss
Birinci (A)	436	49.71	8.22
İkinci (B)	421	48.82	8.12
Üçüncü (C)	233	49.35	7.78
Dördüncü veya sonra (D)	215	47.22	8.26
Toplam	1305	48.95	8.15

Araştırmaya konu birinci çocuk olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 49.71, ikinci çocuk olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 48.82, üçüncü çocuk olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 49.35, dördüncü veya sonra olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanı ortalama 47.22'dir. Tüm öğrencilerin ortalaması ise 48.95'dir.

Tablo 24: Öğrencilerin Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Demokrasiye Yönelik Tutum Puanlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	P	LSD
Gruplar arası	939,498	3	313,166	4,751	.003*	A-D, B-D,
Gruplar içi	85747,854	1301	65,909			C-D
Toplam	86687,352	1304				

*p < .005

Öğrencilerin kaçınıcı çocuk olduğuna göre demokrasiye yönelik tutum puanlarıyla ilgili tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 24'de gösterilmiştir. Test

sonuçlarına göre öğrencilerin kaçınıcı ocuk olduğuna göre demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(3-1301)}: 4.751, p < .005$). Farkın kaynağını bulmak için LSD testi yapılmıştır. Test sonuçları, farkın kaynağının kaçınıcı ocuk olduğuna göre dördüncü veya sonraki öğrencilerin tutumları ile diğer öğrencilerin tutum puanları arasındaki fark olduğunu göstermektedir.

V. YORUM VE TARTIŞMA

Kız öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerin tutumlarından daha olumlu olması, kız ve erkek öğrencilerin demokratik yaşam ortamı ve demokrasi kültürü bakımından farklı ortamlarda yetişmelerinin bir sonucu olarak görülebilir. Özellikle alt sosyo-ekonomik düzeydeki kalabalık ailelerde, kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla sorumluluk aldığı ve zorunluluklar nedeniyle kendi işlerini yapma, kardeşleri ile ilgilenme, ev işlerinde yardım gibi sorumluluk duygusunu geliştirmeye yönelik etkinliklere daha çok katıldığı tespit edilmiştir.¹⁶⁴ Sorumluluk duygusunu geliştirmeye yönelik bu tür etkinlikler, demokratik tutumları özümseme ve demokrasiye yönelik olumlu tutum geliştirmeye katkı sağlayabilir.

Bulgular bu konuda yapılmış olan bazı araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Örneğin, Gömleksiz ve Kan'ın¹⁶⁵ eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi konulu çalışmasından elde edilen cinsiyet ile ilgili bulgularla benzerdir. Söz konusu çalışmada, kız öğrencilerin demokratik tutum puanlarının daha olumlu olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan, sekizinci sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada¹⁶⁶, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre demokrasi kavramını daha iyi algıladıkları tespit edilmiştir.

Karahan ve arkadaşlarının öğretmen adayları üzerinde yaptığı araştırmada¹⁶⁷ ise kız öğrencilerin demokratik tutum puanları erkek öğrencilerin puanlarından yüksek bulunmakla birlikte, erkek ve kız öğrencilerin tutum puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen bulgular bu sonuçlarla da benzerlik göstermektedir.

Demokrasiye yönelik tutumların cinsiyete göre ele alındığı bazı çalışmalarda

---

¹⁶⁴ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s. 119.

¹⁶⁵ Gömleksiz ve Kan, s. 58

¹⁶⁶ Kaldırım, s. 151

¹⁶⁷ Karahan ve arkadaşları, s. 155

kız ve erkeklerin tutum puanları arasında fark bulunmazken, fark bulunan çalışmalarda bulunan farkın kızlar lehine olduğu görülmüştür. Örneğin eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirildiği bir çalışmada kız öğrencilerin tutum puanlarının erkek öğrencilerin tutum puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur.¹⁶⁸ Kaldırım'ın¹⁶⁹ sekizinci sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları ile ilgili çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla demokrasi kavramını daha iyi algıladıkları tespit edilmiştir. Genç ve Kalafat'ın¹⁷⁰ öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi araştırmasında da kızlar lehine demokratik tutumlarda farklılık görülmüştür. Sağlam¹⁷¹ ile Aycan ve Çalık'ın¹⁷² araştırması da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Diğer taraftan, öğretmen adayları ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada¹⁷³, kız ve erkek öğretmen adaylarının demokratik tutum açısından benzer özellikler gösterdiği bulunmuştur. Ercoşkun ve Nalçacı¹⁷⁴ ile İflazoğlu ve Çaydaş'ın¹⁷⁵ sınıf öğretmenleri adayları üzerinde yaptığı çalışmalarda, kız ve erkek öğrencilerin demokratik tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirildiği diğer bir çalışmada,¹⁷⁶ kız ve erkek öğrencilerin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değişmediği bulunmuştur.

Üst sınıf öğrencilerinin alt sınıf öğrencilerine göre demokrasiye yönelik tutum puan ortalamalarının yüksek bulunması beklenen bir sonuçtur. Sekizinci sınıf öğrencilerin yedinci sınıf öğrencilere göre ve yedinci sınıf öğrencilerin de altıncı sınıf öğrencilere göre demokrasiye yönelik tutumlarının daha olumlu olmasının sebebi, öğrencilerin her geçen zamanda yeni şeyler öğrenmesi, üst sınıf öğrencilerinin gerek okulda, gerekse okul dışı demokratik tutum geliştirmeye yönelik

---

¹⁶⁸ Gömleksiz ve Kan, s. 58.

¹⁶⁹ Kaldırım, s. 151.

¹⁷⁰ Genç ve Kalafat (b), s. 216.

¹⁷¹ Sağlam, s. Yok.

¹⁷² Aycan ve Çalık, s. 24.

¹⁷³ Karahan ve Arkadaşları, s. 155.

¹⁷⁴ Ercoşkun ve Nalçacı, s. 208.

¹⁷⁵ İflazoğlu ve Çaydaş, s. 10.

¹⁷⁶ A. Doğanay, A. Çuhadar ve Mediha Sarı, "Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Demokrasi Anlayışlarına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi", *Uluslar arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu* 20-21 Mayıs 2004. Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 2004.

ortamlarda daha fazla bulunmasından kaynaklanabilir. Ayrıca sınıf düzeyi yükseldikçe demokrasi ve insan haklarına vurgu yapan ders ve etkinliklerin programlarda yer aldığı görülmektedir. Örneğin sekizinci sınıf programında vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi yer almaktadır¹⁷⁷. Diğer derslerdeki etkinliklerin yanı sıra bu desin de demokrasiye yönelik olumlu tutum geliştirmede olumlu etki oluşturduğu düşünülmektedir.

Karahan ve arkadaşlarının¹⁷⁸ araştırmasında demokratik tutumlar bakımından sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin demokratik tutumları dördüncü sınıf öğrencilerin demokratik tutumlarından daha olumludur. Araştırmamızda ise sınıf düzeyi yükseldikçe demokratik tutum da yükselmektedir.

Duman ve Koç'un¹⁷⁹ araştırmasında eğitim fakültesi öğrencilerinin demokratik tutum puanları arasında sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin demokratik tutumları dördüncü sınıf öğrencilerin demokratik tutumlarından daha olumludur. Bu bulgu, mevcut araştırma bulgularından farklıdır. Ercoşkun ve Nalçacı da¹⁸⁰ araştırmalarında sınıflar arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlardır. Ama burada dördüncü sınıf öğrencilerin demokratik tutumları ikinci sınıf öğrencilere göre daha olumludur. İflazoğlu ve Çaydaş¹⁸¹ da öğrencilerin demokratik tutum puanları arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre demokrasiye yönelik tutum puanlarının daha olumlu olduğunu bulmuştur. Genç ve Kalafat'ın¹⁸² öğretmen adayları üzerindeki araştırmasında 3 ve 4'üncü sınıf öğrencilerinin tutum puanları arasındaki fark anlamlı bulunamamıştır..

İl merkezindeki ilköğretim okulu öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının diğer ilköğretim okulu öğrencilerinden daha olumlu olmasının sebebi, şehir ortamındaki öğrencilerin aile ortamları ve çevre koşullarının farklı olmasında kaynaklanabilir. İl merkezinde daha çok demokratik davranış gözlemlenebilir. Aycan

---

¹⁷⁷ İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı, s. 5.

¹⁷⁸ Karahan ve arkadaşları, s. 156.

¹⁷⁹ Duman ve Koç, s. Yok.

¹⁸⁰ Ercoşkun ve Nalçacı, s. 208.

¹⁸¹ İflazoğlu ve Çaydaş, s. 10.

¹⁸² Genç ve Kalafat (b), s. 216.

ve Çalık'a¹⁸³ göre bu farklılık öğrencilerdeki fiziksel, zihinsel, coşkusal, törel, toplumsal ve cinsel gelişimin hız farklılığının onların davranışlarına farklı yansımalarından ileri gelir. Okulların sosyo-ekonomik durumlarına göre de sosyo-ekonomik düzeyi orta ve üst olarak görülen (G) kodlu ilköğretim okulu öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının, sosyo-ekonomik düzeyi düşük sayılan (B) ve (H) kodlu İlköğretim okulu öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puanı sıra ortalamasından daha olumlu olmasının sebebi de, ailelerin sosyoekonomik düzeyleriyle davranış şekilleri veya yaşam biçimleri arasındaki farklılıktan olabilir. Sosyoekonomik olarak üst düzeyde olan ailelerin çocuklarına sundukları imkânlarla da orantılı olabilir.

İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algıları ile ilgili çalışmada¹⁸⁴, öğrencilerin demokrasi algılarının sosyo-ekonomik düzeye göre değişmediği belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile ilgili bir araştırmada¹⁸⁵ da sosyo-ekonomik düzeye göre demokratik tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Gömleksiz ve Kan'ın¹⁸⁶ çalışmasında da aile gelir düzeyine göre demokratik tutumların değişmediği bulunmuştur.

Ercoşkun ve Nalçacı'nın¹⁸⁷ çalışmasında sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarının yaşanılan yere göre değişmediği tespit edilmiştir.

Sınıf mevcuduna göre öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanları arasındaki anlamlı fark tespit edilmiştir. Sınıf mevcudu 14-19 arası olan gruplarla 30-34 arası olan gruplarda öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanlarının diğer gruptakilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu iki grupta demokrasiye yönelik tutum puanlarının yüksek bulunması, okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre ile açıklanabilir. Nitekim, sınıf mevcudu 14-19 ile 30-34 arasında olan okullar orta ve üst sosyo-ekonomik çevrede bulunan okullardır. Bu grupta bulunan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puanlarının diğerlerinden yüksek olmasının sebebi, sınıf büyüklüğü veya küçüklüğünden çok, okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Baba mesleği memur olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları diğerlerine göre daha olumlu olmasının sebebi, aslında biraz da baba eğitim düzeyi

---

¹⁸³ Aycan ve Çalık, s. 25.

¹⁸⁴ Kaldırım, s. 158.

¹⁸⁵ İflazoğlu ve Çaydaş, s. 12.

¹⁸⁶ Gömleksiz ve Kan, s. 179.

¹⁸⁷ Ercoşkun ve Nalçacı, s. 210.

ile ilgili olabilir. Aynı zamanda memur çocuklarının toplumda genel kanı olan baba mesleği eğilimi sonucu evde yönlendirilmesi de olabilir. Baba mesleği çiftçilik olan öğrencilerin ise demokrasiye yönelik tutumları diğerlerine göre olumsuz düzeyde olmasının sebebi de yine aynı durumlara dayanabilir. Kaldırım'ın¹⁸⁸ ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının sosyo-ekonomik düzeye göre değişmediğine ilişkin bulgusu mevcut araştırma bulgularından farklı olarak değerlendirilebilir.

Annesi çalışan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları, annesi çalışmayan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumlu olmasının sebebi, çalışan annelerin genelde öğrenim düzeyinin yüksek olmasından kaynaklanabilir.

Annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları, annesi okur-yazar olmayan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumludur. Anne öğrenimi lise ve üzeri olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları, annesi diplomasız olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumludur. Bunun sebebi, beklenildiği gibi eğitim seviyesinin yükselmesiyle aile ortamında tutumların olumlu yönde etkilenmesidir.

Baba öğrenimi üniversite düzeyinde olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları, babası okur-yazar olmayan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumludur.

Gerek anne, gerekse baba öğrenim düzeyi yükseldikçe demokrasiye yönelik tutumların da paralel olarak değişmesinin sebebi, yüksek düzeyde eğitim gören anne ve babaların diğerlerine göre demokratik tutumları daha çok benimsemesi ve bir model olarak bunu davranışlarına yansıtmasından kaynaklanabilir. Anne ve baba evde çocuklar için çeşitli tutum ve davranışların öğrenilmesinde önemli bir modeldir.

Gömlüksiz ve Kan'ın¹⁸⁹ araştırmalarında öğretmen adaylarının baba öğrenim durumu yükseldikçe demokratik tutum puanlarının yükseldiği görülmektedir. İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algıları ile ilgili bir çalışmada¹⁹⁰, öğrencilerin demokrasi algıları baba öğrenim durumuna paralel olarak yükselmektedir.

---

¹⁸⁸ Kaldırım, s. 159.

¹⁸⁹ Gömlüksiz ve Kan, s. 58.

¹⁹⁰ Kaldırım, s. 156.

Araştırmamızın bulguları, bu bulgularla benzerlik göstermektedir. Ancak, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile ilgili bir araştırmada¹⁹¹, anne öğrenim düzeyine göre öğrencilerin demokratik tutum puanlarının değişmediği bulunmuştur.

Evde ortak karar alınan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları, evde ailece ortak karar alan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumlu olmasının sebebi ise ev ortamının demokratik olma düzeyinden kaynaklanabilir. Karar alma kavramı zaten demokrasi kavramıyla doğrudan ilgilidir. Yeşil'e¹⁹² göre aile ortamının demokratik olması çocuğunda demokratik olmasını etkileyecektir. Çocuk ileriki hayatının bir çeşit provasını ailede yaşar. Çocuğun aile içinde özellikle yetişkinlerle olan ilişkileri, onun geleceğini çok etkiler. Çocuk otorite karşısında nasıl davranacağını burada öğrenir.¹⁹³ Anne ve baba çocukların gözünde saygın bir yere sahiptir. Bu nedenle de çocuklar için iyi bir modeldir.¹⁹⁴ Demokrasiye yönelik tutumların oluşmasında anne, baba tutumunun ve aile özelliklerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Çocuk sayısı az olan ailelerden gelen öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarının daha olumlu olmasının sebebi ailenin yapısı ile bağlantılı olabilir. Genellikle eğitilmiş anne babaların bulunduğu ailelerin daha demokratik bir yapıya sahip olmasından ve bu ailelerdeki çocuk sayısının da daha az olmasından kaynaklanabilir.

İlk çocuk olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları, dördüncü ve sonra olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumlu olmasının sebebi, toplum yapımızda genel olarak ilk çocuklara daha fazla ilgi gösterilmesi veya büyük kardeşlere daha fazla sorumluluk verilmesi olabilir. Ayrıca, bu bulgu kardeş sayısı fazla olan ailelerden gelen öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarının daha olumsuz olması bulgusunu da destekler niteliktedir.

---

¹⁹¹ Genç ve Kalafat (b), s. 219.

¹⁹² Yeşil, s. 125.

¹⁹³ Erol Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1995, s. 215.

¹⁹⁴ Nuray Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Spot Matbaacılık, Ankara 1997, s. 238.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma soruları ile ilgili olarak elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı olarak bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler iki ayrı bölümde verilmiştir.

A. Sonuç

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları cinsiyete göre değişmektedir. Kız öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları erkek öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumludur.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları sınıf düzeylerine göre değişmektedir. Sekizinci sınıf öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları yedinci sınıf öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumlu, yedinci sınıf öğrenciler de altıncı sınıf öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumludur. Diğer bir ifadeyle, sınıf düzeyi yükseldikçe demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları da yükselmektedir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları okul çevresine göre değişmektedir. Genel olarak il merkezinde bulunan ilköğretim okulları ile orta ve üst sosyo-ekonomik çevrelerdeki okullara giden öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları daha yüksektir. Alt sosyo-ekonomik çevrelerde bulunan okul öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları diğerlerinden daha düşüktür.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları sınıf mevcutlarına göre değişmektedir. Sınıf mevcudu 14-19 ve 30-34 olan gruplarda, öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları daha olumludur.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları baba mesleklerine göre değişmektedir. Baba mesleği memur olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları diğerlerine göre daha olumludur. Baba mesleği çiftçilik olan öğrencilerin ise demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları en düşük düzeydedir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları anne çalışma durumuna göre değişmektedir. Annesi çalışan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları, annesi çalışmayan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumludur.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları baba öğrenim durumuna göre değişmektedir. Baba öğrenimi üniversite düzeyinde olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumları, babası diplomasız olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarından daha olumludur. Öğrenim düzeyinin yükselmesine paralel olarak demokrasiye yönelik tutum puanları da yükselmektedir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları anne öğrenim durumuna göre değişmektedir. Anne öğrenimi lise ve üzeri olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları, annesi okur-yazar olmayan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum ortalamalarından daha yüksektir. Anne öğrenim düzeyi yükseldikçe, öğrencinin demokrasiye yönelik tutum puanı da yükselmektedir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları evde karar alma durumuna göre değişmektedir. Evde ortak karar alınan ailelerden gelen öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları, evde baba ya da anne karar alan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamalarından daha yüksektir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları kardeş sayısına göre değişmektedir. Kardeş sayısı az olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları, kardeş sayısı dört ve fazla olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamalarından daha yüksektir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları öğrencinin ailenin kaçınıcı çocuğu olduğuna göre değişmektedir. İlk çocuk olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan ortalamaları, ailenin dördüncü ve sonra olan öğrencilerin demokrasiye yönelik tutum puan

ortalamalarından daha olumludur.

B. Öneriler

- 1) Kız öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarının erkek öğrencilerin tutumlarından daha olumlu olmasının sebepleri ayrı bir araştırma konusu yapılabilir.
- 2) Alt sosyo-ekonomik çevrelerden gelen öğrencilerin demokrasiye yönelik tutumlarını daha da geliştirmek için, öğretim programlarının ön gördüklerine ilave olarak aileyi de kapsayan bazı etkinlikler planlanabilir.
- 3) Benzer çalışmalar farklı illerde, farklı örneklem gruplar üzerinde yapılabilir.

VII. KAYNAKLAR

- AÇBA, Sait; “*Demokrasi ve Eğitim*”, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 591-593.
- AKDEMİR, Rıza; “*Demokrasi ve Eğitim*”, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 602-604.
- ARBLASTER, Anthony; *Demokrasi*, (çev. Nilüfer Yılmaz), İstanbul 1999.
- ALTUNIŞIK, Remzi, COŞKUN, Recai, BAYRAKTAROĞLU, Serkan ve YILDIRIM, Engin; *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ‘SPSS Uygulamalı’*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya 2007.
- ARKONAÇ, Sibel Ayşen; *Sosyal Psikoloji*, Alfa Yayınları, İstanbul 1998.
- ARSLANOĞLU, İbrahim; “Batı Ülkelerinde ve Türkiye’de Demokrasinin Durumu”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, s. 1290-1305.
- ATKINSON, Rita L., ATKINSON, Richard C. ve HILGARD, Ernest R.; *Psikolojiye Giriş II*, (çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay ve Aysun Yılmaz), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1995.
- AYCAN, Nihat ve ÇALIK, Dilek; “İlköğretim Okullarında Demokrasi Eğitimi: Manisa Örneği”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2003, Cilt 1, Sayı 1, s. 19-29.
- BAKIR, Kemal; “John Dewey ve Demokratik Eğitim” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- BAŞARAN, İbrahim Ethem; “Demokrat Öğrenci Nasıl Yetiştirilir?”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Yıl 1986, Cilt 19, Sayı 1-2, s. 111-115.
- BAŞOL, Gülşah; *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Lisans Yayınevi, İstanbul.
- BATUM, Süheyl; İNCEOĞLU, Sibel; ÖZTEZEL, Aslıhan; TOKUZLU, Lami Bertan; *Çoğulculuk*, İstanbul Nisan 2003.
- BEETHAM, David; *Demokrasi ve İnsan Hakları*, (çev. Bilal Canatan), Ankara tarihsiz.
- BEETHAM, David; BOYLE, Kevin; *80 Soru 80 Cevap: Demokrasinin Temelleri*,

- (çev. Aslihan Zeynep Kopuzlu), Ankara 2005.
- BİÇER, Baykal; “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin Öğrencilere Demokratik Becerileri Kazandırmaya Etkisi”, *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2009 Uşak, s.114-118.
- BİLGİN, H. Nihat; *Çağdaş ve Demokratik Eğitim*, M.E.B. Basımevi, Ankara 1994.
- BİNGÖL, Bilge; “Türkiye’de Cumhuriyet Rejiminin Kurulmasında Eğitimin Rolü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- BÜYÜKDÜVENCİ, Sabri; *Demokrasi Eğitimi*, (21.4.1995 tarihinde Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi'nde verilen konferans), Felsefe Dünyası Sayı 17 Güz, 1995.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş (a); “Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi”, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Konya, 1989.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş (b); *Türkiye’de Demokrasi Eğitimi ve Eğitim Programları*, Konya 1989.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve KESİCİ, Şahin; *Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi*, TDV Yayınları, Ankara 1998.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş, KESİCİ, Şahin ve YILMAZ, Ali; *Yüksek Öğretim Programları ve Demokratik Tutumlar*, TDV Yayınları, Ankara 1995.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener; *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem-A Yayınevi, Ankara 2008.
- CAFOĞLU, Zühal; “Eğitim ve Demokratik Kimlik”, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 594-598.
- CANBAZ, Asım; “Demokratik Eğitim”, *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, Yıl 1998 yaz/güz, s. 11-18.
- CELKAN, Hikmet Yıldırım; *Eğitim Sosyolojisi*, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayını, 1991.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül; *Demokrasinin Vazgeçilmez Dayanakları*, OZANKAYA, Özer (edit.); *Cumhuriyet ya da Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitaplığı / 27, 1. Baskı, Ankara 2002. s. 93-108.

- DAĞDAŞ, Gürcan; *Toplumsal Çözülme*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2002.
- DEMİRBOLAT, Ayşe; *Demokrasi ve Demokratik Eğitim*. Eğitim Yönetimi, Sayı 18, 1999.
- DEMİRTAŞ, Hasan; “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi”, *Eğitişim Dergisi*, Ekim 2008, Sayı 20, s. 2-10.
- DEWEY, John; *Demokrasi ve Eğitim (Eğitim Felsefesine Giriş)*, (çev. Tahsin Yılmaz), Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1996.
- DOĞANAY, A., ÇUHADAR, A. ve SARI, Mediha; “Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Demokrasi Anlayışlarına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi”, *Uluslar arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004*. Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 2004.
- DUMAN, Tayyip ve KOÇ, Gürcü; “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarının Demokratik Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri”, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 6-9 Temmuz 2004 Malatya, s. Numarasız.
- EKİNCİ, Tarık Ziya; *Türkiye’de demokrasi ve İnsan Hakları Sorunları*, İstanbul 2004.
- ERCOŞKUN, M. Hanifi ve NALÇACI, Ahmet; “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Empatik Beceri ve Demokratik Tutumlarının İncelenmesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, Güz 2008, Sayı 180, s. 204-215.
- ERDEM, Ali Rıza ve SARITAŞ Emel; “Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Öğretim elemanlarının Davranışlarının Demokratikliğine İlişkin Algıları (PAÜ Örneği)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2006, Sayı 16, s. 525-538.
- ERDOĞAN, Mustafa; *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997.
- ERGİL, Doğu; *Demokrasi Kültürü ve Etkili Yurttaşlık*, Ankara 2005.
- ERGÜN, Mustafa; *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ocak Yayınları, 1994.
- GEÇGEL, Hulusi; “Türkiye’de İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Değerlerinin Gelişmesinde Tanzimat Dönemi Sanatçılarının Etkileri”, *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. Çanakkale Onsekiz Mart

- Üniversitesi, 20-21 Mayıs 2004.
- GENÇ, Salih Zeki; “Demokratik Kazanımların Gerçekleştirilmesinde İlköğretim Öğretmenlerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz 2006, Sayı 171, s. 43-54.
- GENÇ, Salih Zeki, KALAFAT, Temel (a); “Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 2, Sayı 2, s. 10-22.
- GENÇ, Salih Zeki, KALAFAT, Temel (b); “Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2008, Sayı 19, s. 211-222.
- GÖMLEKSİZ, Mehmet Nuri ve KAN, Ayşe Ülkü; “Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği)” *Milli Eğitim Dergisi*, Bahar/2008, Sayı 178, s. 44-64.
- GÖMLEKSİZ, Müfit; “Kubaşık Öğrenme Yöntemi ile Geleneksel Yöntemin Demokratik Tutumlar ve Erişmeye Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1993.
- GÖRMEZ, Kemal; “Demokratikleşme Açısından Merkezi Yönetim- Yerel Yönetim İlişkileri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl 2000, Sayı 4, s. 81-88.
- GÖZÜBÜYÜK, Mine; “Türkiye’de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2002.
- GÖZÜTOK, Dilek; *Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- GÖZÜTOK, F. Dilek, GÜLBAHAR, Yasemin ve KÖSE, Filiz; “E-öğrenme Yöntemi ile Öğretmenlerin İnsan Hakları Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 40, Sayı 1, s. 135-156.
- GÜLMEZ, Mesut; *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Türkiye Orta Doğu Amme

- İdaresi Yayınları, Ankara 1994.
- GÜNDOĞAN, Gülsun ve GÜNAY, Mustafa; *İnsan Hakları ve Eğitimi*, İzmir 2004.
- GÜNER, Zekai; “Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi”, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2006, Cilt 2, Sayı 3, s. 41-51.
- GÜNGÖR, Erol; *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1995.
- GÜRBÜZ, Gülhan; “İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- GÜVEN, Aydın; “Tarih Öğretiminde Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum Örneği)” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- GÜZEL, Hasan Celal; *Demokratikleşme, İnsan Hakları ve Yeni Anayasa*, Yeni Türkiye, Yıl 5, Sayı 29, Ankara 1999, s. 136-138.
- HECKSCHER, Gunnar; “Amme İdaresi ve Demokrasi”, (çev. Mümtaz Soysal), *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1954, Cilt 9, Sayı 2, s. 127-166.
- İFLAZOĞLU, Ayten ve ÇAYDAŞ, Erinç; “Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında Okuyan Birinci Sınıf Öğrencileri ile Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Tutumları ile Otoriteryen Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*, 6-9 Temmuz 2004 Malatya, s. 1-16.
- İFLAZOĞLU (SABAN), Ayten ve SABAN, Ahmet; “Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Bilişsel Farkındalık Düzeyleri ile Demokratik Tutumları ve Otoriteryen tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2009, Uşak, s. 97-105.
- İNCEOĞLU, Metin; *Tutum Algı İletişim*, Verso Yayınları, Ankara 1993.
- KALAYCI, Şeref; *Faktör Analizi*, Ş. Kalaycı (Edit.), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri içinde (321-334), Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2006.
- KALDIRIM, Elif; “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları”,

- Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2005, Cilt 25, Sayı 3, s. 143-162.
- KARACAOĞLU, Ömer Cem; “Öğretmenlerin Yeterlilik Algıları”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Haziran 2008, Cilt 7, Sayı 1, s. 70-97.
- KARADAĞ, Engin, BALOĞLU, Nuri ve YALÇINKAYALAR, Pınar; “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik Tutumları İle Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Yıl 2006, Cilt 4, Sayı 12, s. 65-82.
- KARAHAN, T. Fikret, SARDOĞAN, Mehmet E., ÖZKAMALI, Eyüp ve DİCLE, Abdullah N.; “Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2006, Sayı 30, s.149-158.
- KARAMAN KEPENEKÇİ, Yasemin, “Eğitimcilerin İnsan Haklarına Yönelik Tutumları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yıl 1999, Cilt 32, Sayı 1-2, s. 213-225.
- KARASAR, Niyazi; *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın, Ankara 2005,
- KARATAŞ, Şaban; *Demokrat Olmak*, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 5, Sayı 29, Ankara 1999, s. 76-112.
- KARATEPE, Şükrü; *Demokrasi Savunması*, İz yayıncılık, İstanbul 1998.
- KATZ, D.; “The Functional Approach to The study of Attitude”, M. Fishbein (edit.), *Readings in Attitude Theory and Measurement*, New York 1967, s. 457-68.
- KINCAL, Remzi Y (a).; *Vatandaşlık Bilgisi*, Nobel Yayınları, Ankara 2004.
- KINCAL, Remzi Y. (b); *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel Yayınları, Ankara 2004.
- KINCAL, Remzi Y. (c); *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Nobel Yayınları, Ankara 2004.
- KINCAL, Remzi Y. Ve UYGUN, Selçuk; “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, Uygulamalarının Değerlendirilmesi” *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz 2006, Sayı 171, s. 31-42.
- KONGAR, Emre; *Demokrasi ve Kültür*, 6. bs., İstanbul 2007.
- KOÇ, Yasemin; “Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Belirlenmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal

- Bilimler Enstitüsü, 2008.
- MEREY, Zihni; “Demokrasi ve İnsan Haklarının 1980-2000 Yılları Arası Lise Tarih Kitaplarına ve Tarih Müfredat Programlarına Yansıması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- ÖNER, Necla; *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler*, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul 1997.
- ÖZBUDUN, Ergun; *Tarihsel Gelişim İçinde Demokrasi ve Eğitim*, Demokrasi İçin Eğitim TED Yayını, Ankara 1989.
- ÖZEN, Yener, GÜL, Abdulkadir ve GÜLAÇTI, Fikret; “Demokratik Eğitim Politikası (Eleştirel Bir Yaklaşım)”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 9, Sayı 2, s. 111-130.
- ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem; *Psikolojik Testler*, PDREM Yayınları, Ankara 1999.
- ÖZSEZGİN, Kaya; *Demokrasi ve Sanat İlişkisi*, OZANKAYA, Özer (edit.); *Cumhuriyet ya da Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitaplığı / 27, 1. Baskı, Ankara 2002.
- SAĞLAM, Halil İbrahim; “Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü”, *Milli Eğitim Dergisi*, Yıl 2000, Sayı 146.
- SARI, Enver; “Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Yıl 2005, Cilt 3, Sayı 10, s. 75-90.
- SAVCI, Bahri; “Osmanlı Türk Reformlarının (Islahat Hareketlerinin) Bir Batı Demokrasisi Doğurma Çabaları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1966, Cilt 21, Sayı 1, s. 107-124.
- SENEMOĞLU, Nuray; *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Spot Matbaacılık, Ankara 1997.
- SİPAHİ, Beril, YURTKORU, E. Serra ve ÇİNKO, Murat; *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2006.
- ŞAHİN, Gönül; “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Demokratik Tutumları İle Dogmatik Düşünce Biçimleri Arasında İlişkinin İncelenmesi (İstanbul ili Anadolu Yakası Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

- Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- ŞEN, H. Şenay; “*Demokratik Değerlerin Benimsenmesinde Eğitimin Rolü*”, Yeni Türkiye (Türk Demokrasisi), Yıl 3, Sayı 17, Ankara 1997, s. 599-601.
- ŞENCAN, Hüner; *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlilik ve Geçerlilik*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.
- ŞERİF, Muzaffer ve ŞERİF, Carolyn W.; *Sosyal Psikolojiye Giriş II*, (çev. Mustafa Atakay, Aysun Yavuz), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1996.
- TAÇMAN, Müge; “İlköğretim Öğretmenlerinin Demokratik Tutumları”, <http://www.world-education-center.org/index.php/cjes/article/viewFile/6/4> (15.06.2010)
- TANIRLI, Hikmet, “Demokrasi ve İnsan hakları Eğitimi İle İlgili Konuların İlköğretim Kurumlarında Okutulmakta olan Ders Kitapları İçerisindeki Yerinin incelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- TAŞKIRAN, Cemalettin; “Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Yıl 1994, Cilt 4, Sayı 14, s. 255-265.
- TAVŞANCIL, Ezel; *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 3. bs., Ankara 2006.
- THURSTONE, L.L.; “The Measurement of Attitudes”, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Yıl 1931, Sayı 26, s. 249-69
- TOPER, Tuğba; “İlköğretim İkinci Kademe Demokrasi Eğitimi: İkinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Sergileme Düzeyleri (Kars İli)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- TOURAINÉ, Alain; *Demokrasi Nedir?* 4. bs. çev. Olcay Kunal, İstanbul 2004.
- TOZLU, Necmettin; *Erdemli Toplum Olma Yolunda*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1998.
- URAL, Şafak; “Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 1999, Cilt 40, Sayı 0, s. 451-459.

- UZUN, Hakan; “Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2005, Cilt 6, sayı 2, s. 145-162.
- ÜSTE, R. Bahar; “İnsan Hakları Eğitimi ve İlköğretimdeki Önemi”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Yıl 2007, Cilt 7, Sayı 1, s. 295-310.
- VARIŞ, Fatma; *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1991.
- VARIŞ, Fatma, GÜRKAN, Tanju, PEKTAŞ, Suat, GÖZÜTOK, Dilek, GÜRBÜZTÜRK, Oğuz ve BABADOĞAN, Cem; *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991.
- YEŞİL, Rüştü; *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Ankara 2002.
- YEŞİL, Rüştü ve AYDIN, Davut , “Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar*, Yıl 11, Sayı 2, Ağustos 2007, s. 65-84.
- YILDIRIM, Turan; *Vatandaşlık Bilgisi*, Açık Öğretim Yayınları, 1998.
- TTKB, İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı, MEB- TTKB, Ankara 2010.
- 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (RG. 24.06.1973/14574)
- İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, (RG. 27.08.2003/25212)
- <http://www.mebnet.net/genel-egsis/temel-ilkeler/demokrasi.htm> (10.05.2010)
- <http://www.okulmeclisleri.meb.gov.tr> (10.05.2010)
- http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20&orderby=titleA&show=10 (7.12.2010)

VIII. EKLER

EK I- Kişisel Bilgi Formu

EK II- Demokratik Tutum Ölçeği

EK III- Milli Eğitim Bakanlığı Demokrasi Eğitimi Ve Okul Meclisleri Yönergesi

EK IV- Kaymakamlık İzni

EK V- Rektörlük İzni

EK VI- Valilik İzni

EK-1

Sevgili Öğrenciler;

Bu form ilköğretim öğrencileri ile ilgili olarak yapılacak olan bir araştırmaya bilgi toplamak amacı ile hazırlanmıştır. Form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sizinle ve ailenizle ilgili bazı sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise demokrasi ve insan ilişkileri ile ilgili bazı sorulara cevap vermeniz istenmektedir. Yardım ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Asım YOĞURTCU

BİRİNCİ BÖLÜM

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda sizinle ilgili 11 soru bulunmaktadır. Karşısında boşluk bırakılan soruları yazarak cevaplayınız. Seçenek sunulan sorularda ise size uygun olan seçeneğin karşısındaki parantez boşluğuna (X) işareti yazarak cevaplayınız.

1. Okulunuzun adı: .....
2. Sınıfınızın mevcudu: .....
3. Kaçınıcı Sınıftasınız? ( ) 6'ncı sınıf ( ) 7'nci sınıf ( ) 8'nci sınıf
4. Cinsiyetiniz ( ) Erkek ( ) Kız
5. Siz dâhil kaç kardeşsiniz? .....
6. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz? .....
7. Babanızın mesleği nedir?.....
8. Annenizin mesleği nedir?.....
9. Önemli konularda ailenizde son kararı kim veya kimler verir?
( ) Babam ( ) Annem ( ) Annem ve Babam ( ) Aile içinde ortaklaşa
( ) Diğer

		Okuryazar Değil	Okuryazar Diplomasız	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise-dengi okul mezunu	Üniversite mezunu
10. Anne öğrenim durumu	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
11. Baba öğrenim durumu	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )

EK-2

İKİNCİ BÖLÜM

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıda demokrasi ve insan ilişkileri ile ilgili bazı ifadeler verilmiştir. Verilen bu ifadelerin kesinlikle doğru veya yanlış cevabı yoktur. Sizden verilen bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı belirtmeniz istenmektedir. Her bir ifadenin karşısında beş tane boş kutucuk bulunmaktadır. Her ifadeye bu kutucuklardan birisinin içine (X) işareti yazarak görüşünüzü belirtiniz. Verilen ifadelerin hepsini cevaplamaya özen gösteriniz. Teşekkürler.

No	Demokrasi ve insan ilişkileri ile ilgili ifadeler	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Çok Katılıyorum
5	Demokratik tutum ve davranışları ile öğretmen öğrencisine örnek olmalıdır.					
6	Erkekler ve kadınlar eşit haklara sahip olmalıdır.					
9	Bir problemle karşılaştığımızda başkalarının görüşlerinden faydalanmalıyız.					
10	Herkesin mülkiyet (para, ev, araba, eşya, arsa, vb sahip olma) hakkı olmalıdır					
11	Hangi eğitsel kulübü seçeceğine öğrenci kendisi karar vermelidir.					
14	Siyasi partiler demokrasi için gereklidir.					
15	Hukuk kuralları her şeyin üstünde olmalıdır.					
16	Yöneticiler tarafsız olmalıdır.					
23	Hangi dersi alacağımıza biz karar vermeliyiz.					
24	Öğretmenimizi kendimiz seçmeliyiz.					
26	Demokrasi için özgür ve adil seçimler olmalıdır.					
27	Okulumuzu kendimiz seçmeliyiz.					
28	Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması önemlidir.					

EK- 3

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI DEMOKRASİ EĞİTİMİ VE OKUL MECLİSLERİ YÖNERGESİ

Tebliğler Dergisi: EYLÜL 2004/2564

Amaç

Madde 1- Bu Yönergenin amacı, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı İlköğretim ve orta öğretim kurumlarında Okul Öğrenci Meclislerinin kuruluş ve işleyişine ilişkin usûl ve esasları belirlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönerge, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında, okul, il ve Türkiye öğrenci meclisinin seçim usûl ve esaslarını, meclislerin iş ve işleyişleriyle ilgili işlemleri kapsar.

Dayanak

Madde 3- Bu Yönerge, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi” ile “Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi” ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılan “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” protokolüne dayanılarak hazırlanmıştır.

Projenin Amacı

Madde 5- Cumhuriyetimizin demokrasi ile güçlendirilmesi; öğrencilerimizde yerleşik bir demokrasi kültürünün oluşturulması, hoş görü ve çoğulculuk bilincinin geliştirilmesi, kendi kültürünü özümsemiş, milli ve manevi değerlere bağlı, evrensel değerleri benimseyen nesillerin yetiştirilmesi; öğrencilere seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması; katılımcı olma, iletişim kurabilme, demokratik liderliği benimseyebilme ve kamuoyu oluşturabilme becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.

Uygulama İlkeleri

Madde 6- Demokrasi ve Okul Meclisleri uygulamasında aşağıdaki ilkeler göz önünde bulundurulur:

a) İnsan hak ve hürriyetlerinin vazgeçilmezliğini ve devredilemezliğini, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü temel kabul etme,

b) Bireysel, toplumsal, insani değerlere önem verme,

c) Başkalarının hak ve hürriyetlerine saygı duyma, insanlara eşit ve adil davranma,

d) Bireysel farklılıkları ve ortak hukuk kurallarının gerekliliğini kabul etme,

e) Toplumsal gelişmelere duyarlı olma, barış içerisinde çözümler üretme,

f) Kendi kültürünü bilme, benimseme; farklı kültürleri tanıma ve onlara hoşgörü ile yaklaşma,

g) Eşitlik ilkesine önem verme ve uygulama,

h) Demokratik ilkeleri benimseme ve içerisinde bulunduğu ortamlarda uygulama,

ı) Kişisel sorumluluğun önemine inanma, kişinin sürekli gelişimini ana ilke olarak kabul etme,

j) Her türlü ön yargı ve ayrımcılıktan uzak bir anlayış geliştirme.

EK 4

T.C.
KARAYAZI KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.25.08.01-379/1578
Konu : Demokratik Eğitim

27/04/2009

KAYMAKAMLIK MAKAMINA
KARAYAZI

İlgi : 20/04/2009 tarihli dilekçe.

İlçemiz Hasanova Altıntaht İlköğretim Okulu sınıf öğretmeni Asım YOĞURTCU'nun Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Programına kayıtlı yüksek lisans öğrencisi olduğu İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Demokratik Tutumları ile Demokrasinin Ana Unsurlarını Oluşturulan Kavramlara Ulaşma Düzeylerinin tespit etmeye yönelik bir çalışma yürüteceğinden, Söz konusu araştırma ile ilgili olarak bulunan demokratik tutum ölçeği ile kişisel bilgi anketini İlçemiz Merkez İlköğretim okulları öğrencilerine uygulamak isteği ilgi dilekçesinde belirtilmiş olup, söz konusu anketi uygulaması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; olurlarınıza arz ederim.

Mehmet Sadık SÜRMELE
İlçe Milli Eğitim Müdürü V.

OLUR
.../04/2009
Mehmet Akif CELEP
Kaymakam

		Cumhuriyet Cad. Öğretmenevi Binası Kat:2 İlçe Milli Eğitim Müd.25830 KARAYAZI/ERZURUM	
		Tel:0 (442) 5412432	e-posta:karayazi25@meb.gov.tr.
		Fax:0 (442) 5412003	Web : http://karayazi.meb.gov.tr
Ayrıntılı bilgi için iribat: Mehmet YILDIRIM V.H.K.İşl			

EK 5

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Servis : Öğrenci İşleri
Sayı : B.30.2.ERZ.0.41.72.00/00.03/297
Konu : Çalışma İzni

23.02.2010

Sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü BAHAR

İlgi: 19.01.2010 tarih ve 71 sayılı dilekçeniz.

Danışmanı bulunduğunuz tezli yüksek lisans öğrencisi Asım YOĞURTCU'nun Erzincan Merkez ve ilçelerine bağlı İlköğretim Okullarında yapmak istediği "İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasiye Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tez çalışması talebimize ilişkin Erzincan Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan 10.02.2010 ve 1639 sayılı yazı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Doç. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK
Enstitü Müdürü

EKLER:

- 1- 1 Sayfa Yazı (Erzincan Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü)
- 2- İl Makamı Onayı (1 Sayfa Yazı)
- 3- 9 Sayfa Yazı

Adres: Erzincan Üniversitesi	Telefon	: 0 446 224 29 00
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	Fax	: 0 446 224 29 01
Eğitim Fak. Ek Bina Kat : 2	Web	: www.erkincan.edu.tr
24030/ERZİNCAN	E-Mail	: sbe@erkincan.edu.tr

EK 6

T.C.
ERZİNCAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.24.00.06.002/
KONU : Anket Uygulaması.

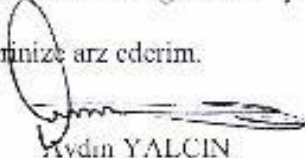
08.02.2010*001477

İL MAKAMINA
ERZİNCAN

Erzincan Üniversitesi Personel Dairesi Başkanlığından dairemize intikal eden 27.01.2010 tarihli ve 546 sayılı yazılarında; Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencilerinden Asım YOĞURTÇU'nun Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd.Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü BAHAR'ın danışmanlığında ekteki programda isimleri yazılı ilköğretim okullarımızda "İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasiye Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu çalışma yapmak istedikleri belirtilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının "Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi"ne istinaden oluşturulan "İl Millî Eğitim Müdürlüğü Değerlendirme Komisyonu" Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencilerinden Asım YOĞURTÇU'nun Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd.Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü BAHAR'ın danışmanlığında ekteki programda isimleri yazılı ilköğretim okullarımızda "İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasiye Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu çalışma yapması müdürlüğümüzce yerinde görülmektedir.

Makamlarınızca da yerinde görüldüğü takdirde; tensiplerinize arz ederim.

Aydın YALÇIN
Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Ali Kemal PAZ
Vali a
Vali Yardımcısı

EKLER

- 1 - Yazı (1 sayfa)
- 2 - Çalışma Planı (2 sayfa)
- 3 - Komisyon Kararı Form-2 (1 sayfa)
- 4 - Taahhütname EK-1 (1 adet)
- 5 - Taahhütname EK-2 (1 adet)
- 6 - Veri Toplama Araçları (2 sayfa)